

વર્ષ : ૪૫ ❖ અંક : ૯
સપ્ટેમ્બર - ૨૦૨૧

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 10/- Each

દિવ્યધ્વનિ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ (તીર્થક્ષેત્ર)
ઘંટિયા પહાડ, ઈસર

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

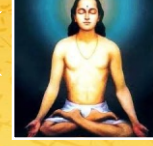
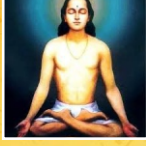
(શ્રી સત્યજીવ - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

મો.નં. ૯૪૨૮૬૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય / એકાઉન્ટ્સ), ૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬ (રિસેપ્શન / આવાસ)

Mail : mail@shrimadkoba.org, Web : www.shrimadkoba.org

૧

હે જીવ !

- જેમ વાદળ વડે તેજસ્વી સૂર્ય પણ ઢંકાઈ જાય છે, તેમ તારા કર્મોથી મળેલા શરીર, ધન, સ્ત્રી અને કુટુંબના મોહ વડે તું પણ શક્તિરૂપે લોકાલોક પ્રકાશક હોવા છતાં તારી શક્તિ ઢંકાઈ જાય છે. તેનો તું વિચાર કર.
- આ તારો દેહ વિવિધ વ્યાધિરૂપ ઘેરીઓને વશ થતો હોવા છતાં તું એની ઉપર શા માટે મમત્વ કરે છે ?
- ઉત્તમ પ્રકારના ભોજન, પાન, સ્નાન, શૃંગાર અને વિલેપન વડે પોષાયેલો આ દેહ ક્ષણભંગુર છે. એ ક્યારે તને દગો દેશે તે ખબર નથી. તું શા માટે એનો મોહ રાખે છે ?
- હે જીવ! અનેક પ્રકારના કષ્ટ સહન કરીને તેં જે ધન ઉપાર્જન કર્યું છે અને તેની ઉપર આસક્તિના કારણે તું એને ખર્ચો પણ શકતો નથી કે દાન પણ આપતો નથી, તે ધન તો તારા મૃત્યુ પછી અહીં જ પડી રહેશે અને બીજાના હાથમાં જશે, તેનો તું કેમ વિચાર કરતો નથી ?
- જેમ જેમ તું પરિગ્રહ વધારતો જાય છે તેમ તેમ અધિક ભારથી ભરેલી નાવની જેમ તને ભવસાગરમાં ડૂબાડશે એ તું કેમ સમજતો નથી ?
- હે જીવ ! મોહરાજાએ તને સ્નેહરૂપી બેડીઓ વડે બાંધીને, સંસાર કારાગૃહમાં નાંખ્યો છે અને તેમાંથી તું નાસી ન જાય તે માટે કુટુંબ-કબીલાદિ સ્નેહીઓના રૂપમાં પહેરેગીર મૂક્યા છે. તેમના ઉપર તું રાગ કેમ કરે છે?
- હે આત્મન્ ! તું એવું અંતરંગ કુટુંબ કર કે, ધર્મ એ જ તારા પિતા, કરુણા એ જ તારી માતા, વિવેક એ જ તારો ભાઈ, ક્ષમા-સમતા એ જ તારી સ્ત્રી અને જ્ઞાન - દર્શન - ચારિત્ર આદિ સદ્ગુણો એ જ તારા સુપુત્રો હોય.
- હે આત્મન્ ! તું જ કર્મો કરે છે અને તે કારણે તું ચાર ગતિમાં ભટકે છે, તેમ છતાં હે આત્મવેરી ! તે માટે તું બીજાને શા માટે દોષિત ગણે છે ?
- હે ચેતન ! પાંચ ઇન્દ્રિયો રૂપી દુષ્ટ ચોરો, મન રૂપી ચુપરાજની સાથે મળી જઈને તને વિષયોમાં આસક્ત બનાવીને તારા જ્ઞાન - દર્શન - ચારિત્ર અને વીર્ય રૂપી સંપત્તિને લૂંટે છે તો તું તેમને કેમ રોકતો નથી ?
- હે આત્મન્ ! અનંતકાળથી તું મોહરૂપી મદિરા પીને, પુરુષાર્થહીન બનીને મડદા જેવો બની ગયો છે, તો જે જ્ઞાનીપુરુષના આવા હિતવચનોથી જાગૃત થયો હોય તો પોતાના સ્વરૂપનો હવે તું વિચાર કર.
- હે આત્મન્ ! તું લોકપ્રમાણ અસંખ્ય પ્રદેશાત્મક ચેતનસત્તા છે તેમજ અનંતજ્ઞાન અને વીર્ય-શક્તિવાળો છે. તું તારી મૂળ શક્તિને સંભારી, પ્રમાદ ત્યજી સાવચેત થા.
- હે આત્મન્ ! પુરુષાર્થ કરીને જે શિવપુરનો તું વાસી બની શકે એમ છે તે છોડીને આ દુઃખમય સંસારમાં શા માટે રખડ્યા કરે છે ?
- હે આત્મન્ ! સંસાર રૂપી પર્વતને હવે તું ધ્યાનરૂપી વજ વડે ભેદીને સંસારપરિભ્રમણનો નાશ કર.
- હે જીવ ! હે આત્મન્ ! હવે તું એવું જ્ઞાન મેળવ, એવું ધ્યાન કર અને એવું આચરણ કર કે જેથી તું આત્મિકસુખનો ભોક્તા બની શકે, સહજ સમાધિરૂપ નંદનવનમાં શાશ્વત આનંદનો અધિકારી બની શકે. એને જ તારો આ માનવભવની સફળતાનો પરમધર્મ સમજ.

-: પ્રેરક :-

શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી
ૐ

-: તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી મિતેશ એ. શાહ
(મો) ૯૪૨૭૦૬૪૪૭૯

-: સ્વત્વાધિકારી :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંચાલિત)

ૐ

-: મુદ્રક-પ્રકાશક :-

ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોબા
ૐ

-: પ્રકાશન સ્થળ :-

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૨૧૯
૨૩૨૭ ૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭ ૬૧૪૨
ૐ

-: લવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૪૦૦
આજીવન રૂ. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) સાધનામાં જાગૃતિની આવશ્યકતા .. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી... ૬
- (૩) શ્રી અમિતગાતિ સામાયિક પૂજ્ય બહેનશ્રી ૮
- (૪) સમ્યક્તપ બા.બ્ર. સુરેશજી..... ૧૧
- (૫) સ્વાસ્થ્યનો હોલિસ્ટિક એપ્રોચ સમણ શ્રુતપ્રજ્ઞજી ૧૪
- (૬) અંતઃકરણનું સ્ટોક-ટૅકિંગ પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ.. ૧૫
- (૭) શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય ... પ્રા.ચંદાબહેન પંચાલી.. ૧૭
- (૮) શ્રી દેવચંદ્રજી ચોવીશી શ્રી અશોકભાઈ શાહ ૨૦
- (૯) શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર... શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર... ૨૩
- (૧૦) ઉદયનો શાંત સ્વીકારભાવ ... શ્રી રમેશભાઈ ખંધાર ૨૭
- (૧૧) કૃપાળુદેવનું કચ્છ કનેક્શન શ્રી રોહિણીબેન કોટક ... ૩૧
- (૧૨) ભગવાન મહાવીરનો શ્રેષ્ઠ શ્રી ગોવિંદ દરજી ૩૩
- (૧૩) તપસ્યા ડૉ. કાલિદાસ પ્રજાપતિ ૩૪
- (૧૪) બાળવિભાગ શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ૩૫
- (૧૩) જીવન ઉપવન દિવાળી પુસ્તિકા ૩૭
- (૧૨) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૯

વર્ષ : ૪૫

સપ્ટેમ્બર-૨૦૨૧

અંક-૯

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન: ૯૪૨૮૬૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય/એકાઉન્ટસ)

૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬ (રિસેપ્શન/આવાસ)

mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

બેંકમાં સીધું દાન ભરવા માટેની વિગત

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

BANK DETAILS FOR FOREIGN DONORS

IN FAVOUR OF : SHREE SATSHRUT SEVA SADHANA KENDRA

NAME of BANK : STATE BANK OF INDIA

BRANCH : NEW DELHI, MAIN BRANCH 11, PARLIAMENT STREET-110001

A/C NO. : 40102524216

IFSC CODE : SBIN0000691

SWIFT CODE : SBININBB104

INCOME TAX EXEMPTION UNDER SECTION (80G) 5 OF THE INCOME TAX ACT, 1961. VIDE NO. CIT / GNR / 80G / GNR89 / 2008-2009

INCOME TAX REGISTRATION U/S. 12AA. 041910192

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

આપે કહ્યું છે કે, “હે જીવ! આ કલેશમય સંસાર થકી વિરામ પામ, વિરામ પામ. કંઈક વિચાર. પ્રમાદ છોડી જાગૃત થા, જાગૃત થા. નહીં તો રત્નાચિંતામણિ જેવો આ મનુષ્યદેહ નિષ્ફળ જશે.” આપના આ શબ્દો તો અમે દરરોજ આજ્ઞાભક્તિમાં બોલીએ છીએ પરંતુ સંસારથી વિરામ પામતા નથી. સંસાર અસાર હોવા છતાં, દુઃખમય હોવા છતાં, કલેશમય હોવા છતાં અમારી આસક્તિ છૂટતી નથી. અરે ! ક્યારેક તો આ ખારો સંસાર અમને ક્ષીરસાગર જેવો પણ લાગે છે! પરંતુ અમારા જીવનમાં જ્યારે અશાંતિ અને આપત્તિનો વંટોળ ઉઠે ત્યારે પાછા આપ પ્રભુને તે દૂર કરવા માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ !

પરંતુ આજે જ્યારે એક પ્રાર્થનાનું સ્મરણ થયું કે, “હે પ્રભુ! આપત્તિમાં સ્થિર કેમ રહેવું તે તું મને શીખવ, દુઃખને સમતાથી કેમ સહન કરવું તે તું મને શીખવ.” ત્યારે મારા મનમાં વિચાર આવ્યો કે હું તો દુઃખમાંથી છૂટવાના પ્રયાસો કરું છું અને આપને ક્યારેક મારું દુઃખ દૂર કરવા માટે વિનંતી પણ કરું છું ! આ મારી ભૂલ છે. એ ભૂલ હવે મારે ભાંગવી જ છે. હવે હું નિશ્ચય કરું છું કે, આપના વચને વચને મારે પગલા ભરવા છે, પ્રમાદ છોડીને જાગૃત થવું છે અને રત્નાચિંતામણિ જેવા આ મનુષ્યદેહને સાર્થક કરવો છે. આ જ મારા જીવનનું લક્ષ્ય બની રહ્યો એ જ મારી અંતઃકરણપૂર્વકની આપની સમક્ષ પ્રાર્થના છે.

દિવ્ય દષ્ટિ અને ચિત્તની સ્થિરતા,

દેજો મને દીનદયાળ;

સમતા ભાવમાં રહી શકું;

એવી કૃપા કરજો કૃપાળ.

ઘણું કરવું છે, ઘણું કરવું છે, કરવાનો કોઈ પાર નથી,

કૃપાળુ તમારી કૃપા વિના, બીજો કોઈ આધાર નથી.

॥ ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

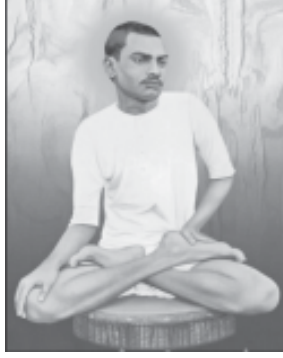
પત્રાંક-૯૧૩

ઘર્મપુર, ચૈત્ર વદ ૪, ભુદા, ૧૯૫૬

પત્ર સંપ્રાપ્ત થયું. અત્ર સમાધિ છે.

અકસ્માત્ શારીરિક અશાતાનો ઉદય થયો છે અને તે શાંત સ્વભાવથી વેદવામાં આવે છે એમ જાણવામાં હતું, અને તેથી સંતોષ પ્રાપ્ત થયો હતો.

સમસ્ત સંસારી જીવો કર્મવશાત્ શાતા-અશાતાનો ઉદય અનુભવ્યા જ કરે છે. જેમાં મુખ્યપણે તો અશાતાનો જ ઉદય અનુભવાય છે. ક્વચિત્ અથવા કોઈક દેહસંયોગમાં શાતાનો

ઉદય અધિક અનુભવાતો જણાય છે, પણ વસ્તુતાએ ત્યાં પણ અંતરદાહ બળ્યા જ કરતો હોય છે. પૂર્ણ જ્ઞાની પણ જે અશાતાનું વર્ણન કરી શકવા યોગ્ય વચનયોગ ધરાવતા નથી, તેવી અનંત અનંત અશાતા આ જીવે ભોગવી છે, અને જો હજુ તેનાં કારણોનો નાશ કરવામાં ન આવે તો ભોગવવી પડે એ સુનિશ્ચિત છે, એમ જાણી વિચારવાન ઉત્તમ પુરુષો તે અંતરદાહરૂપ શાતા અને બાહ્યાભ્યંતર સંકલેશઅગ્નિરૂપે પ્રજ્વલિત એવી અશાતાનો આત્યંતિક વિયોગ કરવાનો માર્ગ ગવેષવા તત્પર થયા, અને તે સન્માર્ગ ગવેષી, પ્રતીત કરી, તેને યથાયોગ્યપણે આરાધી, અવ્યાબાધ સુખસ્વરૂપ એવા આત્માના સહજ શુદ્ધ સ્વભાવરૂપ પરમપદમાં લીન થયા.

શાતાઅશાતાનો ઉદય કે અનુભવ પ્રાપ્ત થવાનાં મૂળ કારણોને ગવેષતા એવા તે મહત્ પુરુષોને એવી વિલક્ષણ સાનંદાશ્ચર્યક વૃત્તિ ઉદ્ભવતી કે શાતા કરતાં અશાતાનો ઉદય સંપ્રાપ્ત થયે અને તેમાં પણ તીવ્રપણે તે ઉદય સંપ્રાપ્ત થયે તેમનું વીર્ય વિશેષપણે જાગ્રત થતું, ઉલ્લાસ પામતું, અને તે સમય કલ્યાણકારી અધિકપણે સમજાતો.

કેટલાક કારણવિશેષને યોગે વ્યવહારદૃષ્ટિથી

ગ્રહણ કરવા યોગ્ય ઔષધાદિ આત્મમર્યાદામાં રહી ગ્રહણ કરતા, પરંતુ મુખ્યપણે તે પરમ ઉપશમને જ સર્વોત્કૃષ્ટ ઔષધરૂપે ઉપાસતા.

ઉપયોગ લક્ષણે સનાતનસ્ફુરિત એવા આત્માને દેહથી, તેજસ અને કાર્મણ શરીરથી પણ ભિન્ન અવલોકવાની દૃષ્ટિ સાધ્ય કરી, તે ચૈતન્યાત્મકસ્વભાવ આત્મા નિરંતર વેદક સ્વભાવવાળો હોવાથી અબંધશાને સંપ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી શાતા અશાતારૂપ અનુભવ વેદ્યા વિના

રહેવાનો નથી એમ નિશ્ચય કરી, જે શુભાશુભ પરિણામધારાની પરિણતિ વડે તે શાતા અશાતાનો સંબંધ કરે છે તે ધારા પ્રત્યે ઉદાસીન થઈ, દેહાદિથી ભિન્ન અને સ્વરૂપમર્યાદામાં રહેલા તે આત્મામાં જે ચલ સ્વભાવરૂપ પરિણામધારા છે તેનો આત્યંતિક વિયોગ કરવાનો સન્માર્ગ ગ્રહણ કરી, પરમ શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વભાવરૂપ પ્રકાશમય તે આત્મા કર્મયોગથી સકલંક પરિણામ દર્શાવે છે તેથી ઉપરામ થઈ, જેમ ઉપશમિત થવાય, તે ઉપયોગમાં અને તે સ્વરૂપમાં સ્થિર થવાય, અચલ થવાય, તે જ લક્ષ, તે જ ભાવના, તે જ ચિંતવના અને તે જ સહજ પરિણામરૂપ સ્વભાવ કરવા યોગ્ય છે. મહાત્માઓની વારંવાર એ જ શિક્ષા છે.

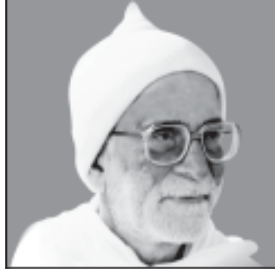
તે સન્માર્ગને ગવેષતા, પ્રતીત કરવા ઈચ્છતા, તેને સંપ્રાપ્ત કરવા ઈચ્છતા એવા આત્માર્થી જનને પરમવીતરાગસ્વરૂપ દેવ, સ્વરૂપનૈષ્ટિક નિઃસ્પૃહ નિર્ગ્રંથ ગુરુ, પરમદયામૂળ ધર્મવ્યવહાર અને પરમશાંત રસ રહસ્યવાક્યમય સત્શાસ્ત્ર, સન્માર્ગની સંપૂર્ણતા થતાં સુધી પરમભક્તિ વડે ઉપાસવા યોગ્ય છે; જે આત્માના કલ્યાણનાં પરમ કારણો છે.

અત્ર એક સ્મરણ સંપ્રાપ્ત થયેલી ગાથા લખી
(અનુસંધાન પાના નં. ૩૩ પર)

સાધનામાં જાગૃતિની આવશ્યકતા

પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

ભૂમિકા : અધ્યાત્મજગતમાં જાગૃતિ એ જીવન છે. જો સાધક અસાવધાન રહે તો તેની અવગતિ થાય. જીવનમાં જેટલી જાગૃતિ રાખીએ તેટલો પ્રમાદ ટળી શકે. આત્મા જાગ્રત રહે તે માટે આપણે સર્વાંગ પ્રયત્નો કરવા જોઈએ; કારણ કે પૂર્વસંચિત કુસંસ્કારોનો ધક્કો આપણને પ્રમાદ કરાવે છે.

પૂર્વકર્મોને આધીન થઈને વર્તવું તે પતિત પરિણામી મનની નિશાની છે. સાધનામાં જો આપણે વિશેષ પુરુષાર્થ ન કરીએ - જાગૃતિ ન રાખીએ - તો આપણી પડતી થાય છે. સામાન્ય માણસનું મન તો પતિત પરિણામી હોય છે. જેમ પાણી નીચેની તરફ વહે છે તેવી રીતે કુસંસ્કારોને વશ થયેલું મન જીવને અધોગતિમાં લઈ જાય છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી શ્રી મોક્ષમાળા શિક્ષાપાઠ - ૬૮ 'જિતેન્દ્રિયતા'માં જણાવે છે, “મનને વશ કરવું એ સર્વોત્તમ છે. એના વડે સઘળી ઈન્દ્રિયો વશ કરી શકાય છે. મન જીતવું બહુ બહુ દુર્ઘટ છે. એક સમયમાં અસંખ્યાતા યોજન ચાલનાર અશ્વ તે મન છે. એને થકાવવું બહુ દુર્લભ છે... મહાજ્ઞાનીઓએ જ્ઞાનરૂપી લગામ વડે કરીને એને સ્તંભિત રાખી સર્વ જય કર્યો છે.” ભગવાન મહાવીર ગણધર ગૌતમ સ્વામીને કહેતા કટ ‘સમયં ગોચમ્ મા પમાઈ’ - અર્થાત્ એક સમય માત્ર પણ પ્રમાદ ન કર. આપણો કેટલો સમય પ્રમાદમાં જાય છે તેનું આપણે નિરીક્ષણ કરવું જોઈએ.

જગતના સામાન્ય મનુષ્યોની સ્થિતિ : જગતના મોટા ભાગના લોકોનું જીવન પ્રમાદ અને પૂર્વકર્મને વશ થઈને વ્યતીત થઈ જાય છે. તેમનું જીવન પશુ સમાન હોય છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી શ્રી મોક્ષમાળા શિક્ષાપાઠ - ૫૦ ‘પ્રમાદ’માં જણાવે છે, “મૂઠ પુરુષો નિદ્રા, આહાર, મોજશોખ અને વિકથા તેમજ રંગરાગમાં

આયુ વ્યતીત કરી નાખે છે. એનું પરિણામ તેઓ અધોગતિરૂપ પામે છે.”

આવા જીવોને ભવિષ્યમાં ઘણું જ દુઃખ પડે છે. શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યજી મહારાજ જણાવે છે તેમ -

**પુનરપિ જનનં પુનરપિ મરણં,
પુનરપિ જનની જઠરે શયનમ્ ।**

જગતના મનુષ્યો મોહમાં મસ્ત બની પોતાને સુખી માને છે! આવા જીવો ધન, સત્તા આદિ બાહ્ય વૈભવથી જ પોતાને મોટા માને છે ! કબીરજી જણાવે છે -

“તીસ વરસ કી અબ મતિ ઊપજી,
દિન દિન લોભ નયો,
સાધુકી સંગત કબહુ ન કીની,
બિરથા જનમ ગયો,
જનમ તેરો બાતો મેં બીત ગયો.”

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી પત્રાંક - ૨૧૩માં જણાવે છે - “આ લોક ત્રિવિધ તાપથી આકુળ વ્યાકુળ છે. ઝાંઝવાના પાણીને લેવા દોડી તૃષા છીપાવવા ઈચ્છે છે, એવો દીન છે. અજ્ઞાનને લીધે સ્વરૂપનું વિસ્મરણ થઈ જવાથી ભયંકર પરિભ્રમણ તેને પ્રાપ્ત થયું છે. સમયે સમયે અતુલ ખેદ, જવરાદિક રોગ, મરણાદિક ભય, વિયોગાદિક દુઃખને તે અનુભવે છે.”

કક્ષા અનુસાર જાગૃતિ :

સામાન્ય મનુષ્ય જઘન્ય કક્ષાની, મુમુક્ષુ મધ્યમ કક્ષાની અને જ્ઞાની ધર્માત્મા તેમજ સાચા મુનિ ઉત્તમ કક્ષાની જાગૃતિ રાખી શકે. આપણે જીવન અને સાધનાને અલગ પાડવાના નથી. આપણું જીવન જ સાધનામય હોવું જોઈએ. સાધના તો થોડા વિવેકી મનુષ્યો કરી શકે છે. ગુણસ્થાન અનુસાર જાગૃતિ

રાખી શકાય. ચોથા ગુણસ્થાનકવાળા અવિરત સમ્યક્દષ્ટિ જીવોની જાગૃતિ મુમુક્ષુ કરતા વધારે હોય છે. આવા સમ્યક્દષ્ટિ ધર્માત્મા મોક્ષમાર્ગમાં જેમ જેમ આગળ વધે તેમ તેમ તેમની જાગૃતિ વધતી જાય. આપણે જેટલો સત્પુરુષાર્થ કરીએ તેટલી જાગૃતિ વધતી જાય અને આત્મોન્નતિ થાય એટલે કે સાચી શાંતિ અને આનંદની વૃદ્ધિ થાય.

“જો ઈચ્છો પરમાર્થ તો, કરો સત્ય પુરુષાર્થ;
ભવસ્થિતિ આદિ નામ લઈ, છેદો નહિ આત્માર્થ.”

- શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર

જાગૃતિ રાખવા શું કરવું ?

સાધના કરતી વખતે જાગૃતિ રાખવી સહેલી છે, પણ દુનિયાના કાર્યો કરતાં જાગૃતિ રાખવી અઘરી છે. જીવનમાં કામ અને અર્થરૂપી પુરુષાર્થ પર કાપ મૂકીને ધર્મ અને મોક્ષરૂપી પુરુષાર્થ વધારવો. દુનિયાના કાર્યો કરતી વખતે મૂંઝાઈ જવું નહિ અર્થાત્ મોહાસક્ત ન થવું. મોટા પુરુષો તો સર્વ જંજાળને છોડીને પૂર્ણ સાધનામય જીવન વીતાવે છે, પણ આપણા જેવાઓને દુનિયાના કાર્યો કરવા પડતા હોય તો શું કરવું ?

“કરતા જઈએ ઘરનું કામ ને
લેતા જઈએ પ્રભુનું નામ.”

સતત પ્રભુનામસ્મરણ એ જાગૃતિનો આ કાળે શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે. પરમાત્માનું અને સદ્ગુરુનું પ્રેમપૂર્વક સ્મરણ કરવાથી આપણા અબજો પાપકર્મોનો નાશ થાય છે. અંતરના પ્રેમપૂર્વક ભગવાનને ભજે છે તેનું અવશ્ય કલ્યાણ છે.

‘શુભ ભાવ વડે મન શુદ્ધ કરો,
નવકાર મહાપદને સમરો,
નહિ એહ સમાન સુમંત્ર કહો ;
ભજીને ભગવંત ભવંત લહો.’

- શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

મહાપુરુષોનું તો સમગ્ર જીવન સાધનામય હોય છે.

“લાખ વિનાના લેખા નહિ ને પાર વિનાની પૂંજ,

વહોરવું હોય તો વહોરી લેજો કસ્તૂરી છે સોંઘી;
અમે તો રામનામના વેપારી.”

આત્મજાગૃતિ વિશેષણે વર્ધમાન કરવા માટે જગતના પ્રપંચમય કાર્યો ઘટાડવાં જરૂરી છે. જાગૃતિ વધારવા માટે જેમનો આત્મા નિર્ભળ થયો છે તેવા સત્પુરુષનો સમાગમ અને બોધ વારંવાર પ્રાપ્ત કરવો, મિથ્યા આગ્રહ, સ્વચ્છંદ, પ્રમાદ અને વિષયલોલુપતાનો ત્યાગ કરીને સત્સંગની ઉપાસના કરવી. જે વારંવાર આત્માનો અનુભવ કરે તે મહાન ધર્માત્મા છે. આવા મહાન ધર્માત્માનો સમાગમ થાય તો આપણું અહોભાગ્ય ગણાય. યથા -

“ગુરુ કે ઉપદેશ સમાગમસે,
જિસને અપને ઘટ ભીતર મેં,
બ્રહ્માનંદ સ્વરૂપ કો જાન લિયા,
ઉન સાધન ઔર કિયા ન કિયા,
નામ લિયા પ્રભુકા જિસને...”

આપણે થોડા દિવસ સાધના કરીએ છીએ અને થોડા દિવસ નથી કરતા, એટલે સાધનાનું સાતત્ય જળવાતું નથી. પરિણામે જાગૃતિ રહેતી નથી. જેમ જેમ આપણામાં સત્પાત્રતા વધે તેમ તેમ જાગૃતિ વધે. સત્પુરુષાર્થ કરવાથી તત્ક્ષણ યોગ્યતા અને પાપકાર્યો કાયમી ધોરણે ઘટાડવાથી સમુચ્ચય યોગ્યતા વધે છે. “દયા, શાંતિ, સમતા, ક્ષમા, સત્ય, ત્યાગ, વૈરાગ્ય; હોય મુમુક્ષુ ઘટ વિષે, એહ સદાય સુજાગ્ય.”

- શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર.

પાત્રતા કેળવવા માટેના અન્ય ગુણો મધ્યે લોભ ઘટાડવા માટે દાનની ખાસ આવશ્યકતા છે. મનુષ્ય પોતાના ‘ભાવ’ અને સંપત્તિને અનુરૂપ દાન આપી શકે છે. જેમ પૈસો વધતો જાય છે તેમ લોભ પણ વધતો જાય છે. ‘જથા જથા લાહો તથા તથા લોહો’ દાન આપવામાં ભગવાનના વચનનો વિશ્વાસ વધારે કામ કરે છે. ભગવાને કહેલા પાપ અને પુણ્ય તત્ત્વનો વિશ્વાસ નથી એટલે જ મનુષ્ય માને છે કે આપવાથી ખલાસ થઈ જશે, માટે તે દાન કરતો નથી

પરંતુ આપવાથી ખલાસ નહિ થાય, પુણ્ય ખલાસ થવાથી ખલાસ થશે!

‘દેનેવાલા દેતા હૈ તો છપ્પર ફાડ કે દેતા હૈ’

‘દાને દાને પે લિખા હુઆ હૈ ખાનેવાલેકા નામ.’

ગૃહસ્થધર્મના બે પાયા છે : (૧) ભક્તિ અને (૨) દાન. માટે આપણે લોભને ઘટાડવાં અવશ્ય દાન કરવું. આરંભ - પરિગ્રહ ઘટાડવાથી આત્મા મોક્ષમાર્ગમાં આગળ વધી શકે છે.

“આરંભ અને પરિગ્રહનો જેમ જેમ મોહ મટે છે, જેમ જેમ તેને વિશેથી પોતાપણાનું અભિમાન મંદપરિણામને પામે છે; તેમ તેમ મુમુક્ષુતા વર્ધમાન થયા કરે છે.” - વચનામૃત પત્રાંક - ૩૩૨.

ચિત્તશુદ્ધિ માટે સત્સંગ, ભક્તિ, સત્શાસ્ત્રોનું મનન-ચિંતન, સદ્બોધની પ્રબળતા વગેરેની આવશ્યકતા છે. જાગૃતિ માટે સાદું જીવન, ઉચ્ચ વિચારોને વળગી રહો, સંતોષ ગુણને કેળવો. અનીતિની કમાણીથી બહુ દુઃખ પડશે. ગજસુકુમાર, પાંડવો, સીતામાતા, ઋષભદેવ, પાર્શ્વનાથ, મહાવીર સ્વામી જેવા મહાન પુરુષોને પણ પાપકર્મોનો ઉદય આવ્યો હતો, તો આપણા જેવાની તો વાત જ શી? માટે દુઃખના પ્રસંગોમાં સમતા - જાગૃતિ રાખવી. જેના મન, વચન અને વર્તનમાં સમરસીપણું ન હોય તેને કલ્યાણમાર્ગની પ્રાપ્તિ થઈ શકે નહિ, કારણ કે સરળતાનો ગુણ પાયારૂપ છે. ઉચ્ચ કક્ષાની આત્મ-જાગૃતિ માટે જિજ્ઞાસાબળ, વિચારબળ, વૈરાગ્યબળ, ધ્યાનબળ અને જ્ઞાનબળ વધારવાની અને તેને માટે સત્સમાગમની ઉપાસના કરવાની જ્ઞાની પુરુષોએ આજ્ઞા કરી છે. શ્રદ્ધા, સભૂરી અને સહનશીલતા - સાધક માટે આ ત્રણ ગુણો કેળવવા અતિ આવશ્યક છે. જ્યારે કોઈ અયોગ્ય કાર્ય કરવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે મુમુક્ષુએ વિચારવું કે હું ભગવાનનું નામ લઉં છું અને ખોટું કામ કરું છું ! આત્મનિરીક્ષણ કરવાથી અને અધ્યાત્મ-ડાયરી લખવાથી સાધકમાં આત્મજાગૃતિની વૃદ્ધિ થતી જાય છે.

આત્મજાગૃતિ માટે મહાપુરુષોની પ્રેરણા :

(૧) “મનુષ્યકી દેહ પાઈ,
પ્રભુ સે ન પ્રીત લાઈ;
વિષયોંકી જાલમાંહિ ફસિયા નિકામ હૈ,
જિંદગી સુધાર બંદે યહી તેરો કામ હૈ.”

(૨) “ઊઠ જાગ મુસાફિર ભોર ભઈ,
અબ રૈન કહાં જો સોવત હૈ,
જો સોવત હૈ સો ખોવત હૈ,
જો જાગત હૈ સો પાવત હૈ.”

(૩) “જનમ જનમ કે સોએ અભાગી,
જાગત જાગત જાગેગા,
રંગ લાગત લાગત લાગેગા,
ભ્રમ ભાગત ભાગત ભાગેગા.
પ્રભુ કી ભક્તિ ગુરુજીકી સેવા,
પાવત પાવત પાવેગા....”

(૪) “સાધુસંગ રામ રંગ અંગ અંગ રંગીએ,
જેહિ વિધિ રાખે રામ તેહિ વિધિ રહીએ.”

(૫) “જાગત આત્મરૂપ માનવામાં આવે; જે થાય તે યોગ્ય જ માનવામાં આવે; પરના દોષ જોવામાં ન આવે; પોતાના ગુણોનું ઉત્કૃષ્ટપણું સહન કરવામાં આવે તો જ આ સંસારમાં રહેવું યોગ્ય છે;

બીજી રીતે નહીં.”

(૬) “હું તો હાલું ચાલું ને હરિ સાંભરે રે,
મારું હાલવું તે અટકી જાય રે;
હરિ મને સાંભરે રે.”

(૭) “આત્માની મસ્તી નથી કાંઈ સસ્તી,
જાગૃતિ વિનાનું જીવન છે પસ્તી.”

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

જો સદ્ગુરુના બોધની સુવિચારણા કરવામાં આવે તો સમજાતું જાય કે મોક્ષનો માર્ગ આત્માનો અનુભવ કરવો તે જ છે. જેમ જેમ સાધક સ્વસ્વરૂપમાં એકાગ્ર થાય છે તેમ તેમ કર્મબંધ ઘટતો જાય છે, પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય વધતું જાય છે તથા સાધકની ચિત્તપ્રસન્નતા, શાંતિ, પ્રજ્ઞા, ગાંભીર્ય વધતાં જાય છે અને અસંખ્યાત પાપકર્મોની નિર્જરા થાય છે. પુરુષાર્થ કેવી રીતે કરવો તે વિષે સંતો કહે છે - પ્રાથમિકતાના ધોરણે, પ્રમાણિકપણે, પ્રબુદ્ધપણે અને પરાક્રમયુક્ત પુરુષાર્થ - ઉદ્યમ કરવાનો છે.

બીજા અવતરણો :-

- તું સ્થાપ નિજને મોક્ષપંથે ધ્યા અનુભવ તેહને, તેમાં જ નિત્ય વિહાર કર, નહિ વિહર પરદ્રવ્યો વિષે.
- શ્રી સમયસાર-૪૧૨
- અનુભવ ચિંતામણિ રતન, અનુભવ હૈ રસકૂપ અનુભવ મારગ મોખકૌ, અનુભવ મૌખસ્વરૂપ.
- શ્રી સમયસાર નાટક-૧-૧૮
- અવિદ્યા ભેદતી જ્યોતિ પરં જ્ઞાનમયી મહા; મુમુક્ષુ માત્ર એ પૂછે, ઈચ્છે અનુભવે સદા
- ઈષ્ટોપદેશ-૪૯

ઉપસંહાર :-

મુનિજનો તથા મહાન સંતો-જ્ઞાનીઓ આત્મલક્ષ સહિત શુભધ્યાન કરતાં કરતાં ધ્યાનના ઊંડાણમાં પ્રવેશ કરે છે. તે વખતે તેઓ પોતાની ચિત્તવૃત્તિના બે વિભાગ કરે છે-એક ધ્યાન કરનારી વૃત્તિ અને બીજી જેમાં ધ્યાનની પ્રક્રિયા થઈ રહી છે તેવી ચૈતન્ય સત્તા માત્ર. જેમ જેમ ચૈતન્યવૃત્તિ ચૈતન્ય સત્તામાં લીન થતી જાય છે તેમ તેમ શ્વાસોચ્છ્વાસની ગતિ મંદ પડે છે. વિકલ્પો શમી જાય છે. શરીર સ્થિર થઈ જાય છે. શરીરનું ભાન રહેતું નથી અને એવી એક ક્ષણે ચિત્તવૃત્તિ આત્મામાં લીન થઈ જવાથી અપૂર્વ અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ થઈ જાય છે.

આપણે પણ આવો પુરુષાર્થ કરીએ અને એવી ધન્ય ક્ષણ સૌને પ્રાપ્ત થાય તેવી શ્રી પ્રભુ-ગુરુને પ્રાર્થના.

- શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ

કૃપાબુદેવનું કચ્છ કનેક્શન

પાન નંબર - ૩૨ પરથી ચાલુ...

એવી ખબર પડી કે બાવા સાહેબ તો સ્વામીજીને વચન આપી આવ્યા છે કે અહીં શિકાર ખેલાશે નહીં. એમના અમુક જી-હજુરીયાઓએ કુમારોને ઉશ્કેર્યા કે આપણો વિસ્તાર છે, આપણી હકૂમત છે અને સ્વામીજી આપણને મનાઈ કરે તે કેમ ચાલે ! એમને બતાવી દેવું જોઈએ. અને ન બનવાનું બનીને જ રહું. બે-ચાર મોટરો અને પંદર-વીસ માણસો-સેવકોના કાફલા સાથે આશ્રમ પાસેની નદીના કોરા પટમાં ધામા નાખ્યા.

રવિવારનો સમય હતો, હોંકાર-પડકાર અને શોરગૂલ વચ્ચે બંદૂકોની ધણધણાટીથી ત્યાંની શાંત હવા કંપી ઉઠી. નિર્દોષ પશુ-પક્ષીઓની ચિચિયારીઓથી આશ્રમવાસીઓ એકઠા થઈ ગયા. એમણે જોયું તો કેટલાય પક્ષીઓ વિંધાઈને નીચે પડીને તરફડતા હતા. અસહાય ભાવે આશ્રમવાસીઓ અને શિક્ષકો આ દૃશ્ય જોતા રહ્યા. લગાતાર આવું ત્રણેક કલાક ચાલ્યું. સ્વામીજી ત્યારે કામસર બહારગામ હતા, જો એ હાજર હોત તો શું થયું હોત ?

સ્વામીજીએ પરત આવીને વિગત જાણીને ખૂબજ દુઃખ અનુભવ્યું. રાજવીને પત્ર લખ્યો કે, “ક્ષત્રિય રાજવીઓ જ્યારે એમના વચનનું મૂલ્ય સમજવામાં નિષ્ફળ જાય છે, ત્યારે ઈશ્વરીય કૃપાનું સામ્રાજ્ય ખોવાઈ જાય છે. આપણા કુમાર સાહેબોએ માત્ર અમારી લાગણી દુઃભાવી છે એટલું જ નહિ પણ એમણે આપના વચન અને ફરમાનનો પણ ભંગ કર્યો છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જેવા પુનિત મહાત્માના નામથી ચાલતા આ આશ્રમની પવિત્ર તપોભૂમિના વિસ્તારમાં પ્રવેશીને એમણે આવી શિકારી પ્રવૃત્તિ દ્વારા પ્રભુનો દોષ કર્યો છે” તે પછી ટૂંક સમયમાં જ ભારત દેશ આઝાદ થતાં અન્ય રજવાડાઓની સાથે કચ્છની રાજસત્તા પણ વિલીન થઈ ગઈ.

(પૂરક માહિતી : પૃથ્વીરાજ (રાજુભાઈ) કોટક)

જોઈએ. આ એવો શત્રુ છે જે અધિકાંશ મિત્રના વેશમાં આપણા ઉપયોગરૂપી ઘરમાં પ્રવેશી જાય છે અને આપણા સુખ, ચેનને લૂંટતો રહે છે. એમ જાણીને વિવેકી પુરુષોએ તેના નિવારણનો ઉપાય વિચારવો જોઈએ.

આ આર્ત્તધ્યાનથી બચવાના ઉપાય સ્વરૂપ આપણા મનોવૈજ્ઞાનિક ઋષિઓએ બે પ્રકારના ઉદમ કરવાનું વિધાન બતાવ્યું છે, જે અકાટ્ય છે. તેમાં પ્રથમ છે. કોઈ અન્યના હોવાથી હું સુખી થઈ શકું છું અને ન હોવાથી હું દુઃખી થઈ શકું છું આ મિથ્યામતિને જડમૂળથી ઉખાડી નાખવી અને એવી દૃઢમતિ બનાવવી કે મારું સુખ મારા આધીન જ છે, કોઈ અન્યથી હું કદાપિ સુખી થઈ શકતો નથી, અન્ય તરફ સુખેચ્છાથી જોવું તે તો દુઃખનું જ કારણ છે, મારું સુખ પ્રત્યેક પરિસ્થિતિમાં ચાહે ઈષ્ટ-વિયોગ હોય કે અનિષ્ટ-સંયોગ હોય, પોતાનામાં જ સંતુષ્ટ રહેવાથી છે. તેથી “હું પરિપૂર્ણ સુખી છું” એવો દૃઢભાવ રાખીને કોઈ પણ વ્યક્તિ કે વસ્તુમાં આસક્તિ રાખવી નહીં. સંયોગને માત્ર સંયોગરૂપ જ માનવાની જાગૃતિ રાખવી. બીજો ઉદમ એ છે કે પોતાના જીવનને એવી રીતે ઢાળવાનો પ્રયત્ન કરવો કે કોઈ પણ વ્યક્તિવિશેષ કે વસ્તુવિશેષ આપણા માટે અપરિહાર્ય ન બની જાય અર્થાત્ તેના વિના આપણે રહી જ ન શકીએ એવું ન થાય તેની જાગૃતિ રાખવી. અર્થાત્ આપણી પ્રસન્નતા કોઈને આધીન ન રહે તેનું ધ્યાન રાખવું પરંતુ આવું સર્વથા થવું નીચલી ભૂમિકામાં અસંભવિત છે માટે જેમની આધીનતા સ્વીકાર કરવાથી જીવ સ્વાધીન થઈ જાય એવા વીતરાગ દેવ, નિસ્પૃહી સંતો, વીતરાગવાણી અને તેમના સાચા અનુયાયી(સાધર્મી મિત્રો)ની ઉપાસના, સેવા, આરાધન અને સાન્નિધ્યને પોતાની પ્રસન્નતાનો આધાર બનાવવો. સાધર્મીઓ પ્રત્યે પણ અંતરંગ વૈરાગ્ય ભાવથી અનુરંજિત નિષ્કામ પ્રેમ હોવો જોઈએ; નહીં તો એ પણ યોથા પ્રકારના ભેદનું કારણ થઈ શકે છે, જે પરમાર્થ સાધનામાં બાધારૂપ બને છે. યોથા અને પાંચમાં ગુણસ્થાનમાં સામાન્ય રીતે આ ધ્યાન પોતાના ઘર-પરિવાર, મિત્ર આદિ પ્રત્યેના રાગથી ઉત્પન્ન થાય છે તથા છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં પોતાના શિષ્યો કે સાધર્મીઓની

હિતાશયરૂપ ચિંતાથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેનું ફળ જો કે દુર્ગતિરૂપ તો નથી હોતું પરંતુ વ્યાકુળતા તો ઉત્પન્ન કરે જ છે તેથી હેય જ છે.

અંતઃકરણનું સ્ટોક-ટૅકિંગ....

પાન નંબર - ૧૬ પરથી ચાલુ...

પછી બીજી વાત શરૂ થશે આત્મઓળખની. આ આત્મઓળખ એટલે પોતાના ભીતરની પરિસ્થિતિનું ચિંતન અને એ ચિંતન કરતી વખતે પહેલાં તમારે અંતઃકરણની હાલતને ઓળખવી પડશે. અંતઃકરણમાં શું શું પડ્યું છે તે જાણવું પડશે. ક્યાંક દ્વેષ પડ્યો હશે, ક્યાંક ક્રોધ હશે, ક્યાંક વાસના અને ક્યાંક વિલાસ હશે ! એ બધાંને જોવાં - જાણવાં પડશે. એક પ્રકારે કહીએ તો એક પ્રકારનું ‘સ્ટોક - ટૅકિંગ’ કરવું પડશે અને ‘સ્ટોક - ટૅકિંગ’ કર્યા પછી સ્ટોકમાં શું શું છે, કેટલા વખતથી છે, કેટલા પ્રમાણમાં છે એ બધું તપાસવું પડશે. એવું પણ બને કે એક વ્યક્તિના મનમાં પુષ્કળ દ્વેષ હોય. એણે દ્વેષને જ નહીં, પણ એના વૃત્તિ-વલણને સૂક્ષ્મતાથી જોવા પડશે. એમાં કેટલાક દ્વેષ એવા હોય છે કે જે કેટલીક ઘટનાઓની પ્રતિક્રિયા રૂપે સર્જાયા હોય છે. કોઈએ સત્તા કે સ્થાનના અભિમાનથી અવિવેકી કે અણછાજતું વર્તન કર્યું હોય અને આપણું મન બદલો લેવા માટે લાગ શોધતું હોય. કોઈ દ્વેષ સ્પર્ધા - જનિત હોય છે. પોતાને જેની સાથે સ્પર્ધા હોય, એના પ્રત્યે દ્વેષ થતો હોય છે. મજાની વાત એ છે કે કોઈક દ્વેષ કશાય કારણ વિના થતો હોય છે. એને એ વ્યક્તિની દ્વેષયુક્ત ટીકાઓ કરવામાં આનંદ આવતો હોય છે. આમ, અંતઃકરણના ભંડારમાં કેવો ‘સ્ટોક’ પડેલો છે તે જોવું પડે.

વળી, દરેક વૃત્તિની માત્રાઓ જુદી જુદી હોય છે. કેટલીક વ્યક્તિઓમાં દૈહિક વાસના વિશેષ હોય છે અને ધનની આસક્તિ ઘણી ઓછી હોય છે. કેટલાકમાં ભૌતિક ચીજવસ્તુઓ પ્રતિ અતિરાગ પડ્યો હોય છે, પરંતુ તેમનામાં ક્રોધ જોવા મળતો નથી. આમ, અંતઃકરણમાં પડેલી વૃત્તિઓને દૂર કરતાં પહેલાં એનું પ્રમાણ જોવું જોઈએ.

સ્વાસ્થ્યનો હોલિસ્ટિક એપ્રોચ

સમગ્ર શ્રુતપ્રગુ

સાવધાની સ્વાસ્થ્ય પ્રત્યે:

દરેક મનુષ્યને સ્વસ્થ રહેવું ગમે છે, બીમાર રહેવું કોઈને પણ ગમતું નથી. પરંતુ માણસના મનની સચ્ચાઈ એ છે કે એ સ્વાસ્થ્ય પ્રત્યે, બીમારી આવ્યા પછી જાગે છે, પછી સાવધાન બને છે. વાસ્તવમાં વ્યક્તિએ બીમારી આવે એ પહેલા સાવધાન થઈ જવું જોઈએ. સ્વસ્થ અવસ્થામાં જ સ્વાસ્થ્ય પ્રત્યે સજાગ રહેવું જોઈએ. આજના આધુનિક યુગમાં આર્થિક લાલચના કારણે બીમારીઓનો આવિષ્કાર વધુ થયો છે. નિત્ય નવા રોગો વધી રહ્યા છે. એનું કારણ એ છે કે માણસ પોતાના આરોગ્ય પ્રત્યે સજાગ નથી. માણસનું આરોગ્ય ખાનપાન, ઉજાગરા, આળસ અને બેદરકારી જોઈને એવું લાગે છે કે પોતાના આરોગ્યની કોઈને પડી નથી. જો કે કોરોનાની ભયાનકતા જોયાં પછી ઘણા લોકો હવે જાગૃત થયા છે. આ શુભ સંકેત છે.

સ્વસ્થ શા માટે રહેવું ?

(૧) મનની શાંતિ માટે (૨) સુખી જીવન માટે (૩) ચિત્તની પ્રસન્નતા માટે (૪) સ્વાવલંબી જીવન જીવી શકાય તે માટે (૫) વૃદ્ધત્વ દુઃખદ ન બને તે માટે (૬) આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ કરી શકાય તે માટે (૭) અંગ્રેજી દવાઓની આડઅસરથી દૂર રહી શકાય તે માટે (૮) ઈચ્છિત સાત્ત્વિક લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરી શકાય તે માટે.

સ્વસ્થ કોણ?

(૧) જેનું પેટ નરમ, પગ ગરમ અને માથું ઠંડું હોય તે (૨) જે વ્યક્તિ પોતાની મસ્તીમાં અંતર્મુખ રહેતો હોય તે (૩) જેનું ચિત્ત અંતર્મુખી હોય તે (૪) જેનું ચિત્ત વારેવારે શરીરના અંગો ઉપર ન જાય તે (૫) જેનું મન તનાવમુક્ત છે તે.

સંસ્કૃત સાહિત્યમાં કહ્યું છે:

સમદોષઃ સમાગ્નિશ્ચ સમઘાતુઃ મલક્રિયાઃ ।

પ્રસન્નાત્મેન્દ્રિયમના સ્વસ્થ ઇત્યભીધિયતે ॥

જેના વાત પિત્ત અને કફ આ ત્રણેય દોષ સમ હોય, જેની શરીરની અગ્નિ અને સાત ધાતુ સંતુલિત હોય, જેની શૌચ અને પેશાબ ક્રિયા નિયમિત હોય, જેની ઈન્દ્રિયો, મન અને આત્મા પ્રસન્ન હોય એ સ્વસ્થ છે.

શારીરિક સ્વાસ્થ્યના સૂત્ર:

(૧) ટટ્ટાર બેસવાનો અભ્યાસ રાખો (૨) ભોજન ચાવી - ચાવીને કરવાની ટેવ રાખો (૩) જેટલી ભૂખ હોય તે કરતા થોડું ઓછું ખાવ (૪) અપાન વાયુ દૂષિત ના થાય તેનું ધ્યાન રાખો (૫) નિયમિત ૩૦ થી ૪૦ મિનિટ કસરત કરો અથવા ચાલવાનું રાખો અથવા પરસેવો પડે એટલો શ્રમ કરો (૬) ગાઢ નિદ્રા લ્યો અને (૭) સ્વભાવ અનંદી રાખો.

માનસિક સ્વાસ્થ્યના સૂત્રો :

(૧) વર્તમાનમાં જીવવાની ટેવ રાખો (૨) ઈચ્છાઓને મર્યાદિત રાખો (૩) ક્ષમતાથી વધુ જવાબદારી માથા પર ન ઉઠાવો (૪) ઈન્દ્રિય અને મનને વશ ક્યારેય ના થાઓ.

ભાવનાત્મક સ્વાસ્થ્યના સૂત્રો

(૧) પોતાના સંવેગો અને આવેગો ઉપર વિવેકપૂર્વકનું નિયંત્રણ રાખો.

(૨) પોતાની લાગણીઓને કાબૂમાં રાખો.

(૩) બીજાની નકારાત્મક વાતોને અથવા બીજાની નકારાત્મક કોમેન્ટ્સને બહુ મહત્ત્વ ના આપો.

(૪) પોતાનાથી કોઈ ભૂલ થઈ જાય તો ક્ષમા માંગી લો.

(૫) હંમેશાં ભીતરમાં નમ્રતા ધારણ કરો અને સૌ પ્રત્યે નમ્ર વ્યવહાર કરો.

(અનુસંધાન પાના નં. ૪૨ પર)

તત્કાળ ગુરુના શરણે પહોંચી જતા હોય છે! હકીકતમાં એણે પહેલાં પોતાની બહિર્મુખતાનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ અને પછી એ બહિર્મુખતાને છોડીને અંતર્મુખતા તરફ જવું જોઈએ. ભૌતિકતાના સમર્થ ત્યાગી અને આધ્યાત્મિકતાના પરમ સાધક તરીકેની ઓળખ પામવા માટે ઉતાવળે દોડીને કોઈ ગુરુના ચરણ બ્રહ્મી લેવા ઉચિત નથી, પહેલાં તો વ્યક્તિએ સ્વયં પોતાના અંતઃકરણને ઓળખવાનું છે.

એ સ્વયંના અંતઃકરણને પૂર્ણરૂપે જાણે, તો જ અંતર્મુખતાને કેળવી શકે. એ અંતઃકરણને જોવાની આંખ કેળવવી પડે. અંધ એ છે કે જે પોતાના અંતઃકરણને ઓળખી શકતો નથી. એનો અંધાપો એના અધ્યાત્મ-જીવનનો કાળરાત્રિ બની રહે છે.

આપણું અંતઃકરણ ‘લેજરબુક’ જેવું છે, જેમાં આપણા અપરાધોની યાદી નોંધાયેલી હોય છે. આથી આપણે પહેલાં અંતઃકરણમાં પ્રવેશીને આપણા અપરાધો તપાસવાના હોય છે. એ અપરાધોને જોઈએ તો જ આપણા અંતઃકરણને જાણી શકીએ. આથી અંતરદષ્ટિ કેળવવાની જરૂર છે. જરા વિચાર કરીએ, પોતાની અંતરદષ્ટિ પર અને એ અંતરદષ્ટિ કેળવવા માટે દૈનિક જીવનક્રમમાં એક નિશ્ચિત સમય ફાળવવો પડે છે કે જ્યારે વ્યક્તિ શાંત ચિત્તે આસનસ્થ થઈને પોતાના અંતઃકરણની ઓળખ પામવાનો પ્રયાસ કરે. આની આવશ્યકતા એ માટે કે સતત ધાંધલ-ધમાલ અને વ્યસ્તતામાં જીવતો માનવી એટલો સમય તો પોતાના અંતઃકરણની સાથે જીવતો અને વસતો હોય છે. બહારની દુનિયાની ઓળખ મેળવવા માટે ભમતો માણસ અમુક નિશ્ચિત સમય પોતાના અંતઃકરણની દુનિયાને ઓળખવા માટે અલાયદો રાખશે. અંતર્મુખતા કેળવવા માટે કોઈ બહારનો જાદુ સાર્થક નહીં નીવડે. એના માટે સાધકે સ્વયં પુરુષાર્થ કરવાનો હોય છે.

એક માન્યતા એવી પ્રવર્તે છે કે ઈશ્વરની કૃપા પામીએ એટલે અંતર્મુખતા ઊગી નીકળે. બાહ્ય જીવનમાં કોઈ આઘાતનો અનુભવ થાય અને ભીતરનું જીવન જાગી ઊઠે છે. હકીકતમાં આ બધી બાહ્ય બાબતો છે. અંતર્મુખતાનો નિત્યક્રમ એવો છે કે જીવનમાં અમુક સમય વ્યક્તિ બધું છોડીને અંતઃકરણનો વિચાર કરતો હોય છે. મહાત્મા

ગાંધીજીએ કહ્યું છે કે, સાચો પ્રકાશ ભીતરમાંથી પ્રગટ થાય છે. જો આવો નિશ્ચિત સમય ફાળવ્યો નહીં હોય તો વ્યક્તિ અંતર્મુખતા કેળવવામાં સફળ થશે નહીં.

વર્તમાન યુગમાં વ્યસ્તતા અને ટેન્શનમાં જીવતા માણસની આજુબાજુ કેટલુંય કામ, જવાબદારીઓ અને ચિંતાઓએ ઘેરો ઘાલ્યો હોય છે. આવે સમયે જો એણે અંતર્મુખતાની કેળવણી માટે નિશ્ચિત સમય ફાળવ્યો નહીં હોય, તો એ નિયમિત રૂપે અંતર્મુખતાની આરાધના કરી શકશે નહીં. જેમ સ્કૂલ કે કૉલેજમાં નિશ્ચિત ટાઈમટેબલ હોય છે, એવું અંતર્મુખતાના અભ્યાસ માટેનું ટાઈમટેબલ રાખવું અનિવાર્ય છે.

મહાન પુરુષોના જીવન તરફ નજર કરો તો ખ્યાલ આવશે કે એમણે આની કેવી સાધના કરી છે. ઈસુ ખ્રિસ્ત પહાડોમાં ચાલ્યા જતા હતા, હજરત મોહમ્મદ પયગંબર મક્કાની બાજુમાં હીરા નામના પહાડમાં જતા હતા અને ત્યાં એકાંતમાં ધ્યાન, પ્રાર્થના, મનન કરીને બહાર આવતા હતા. રામાયણમાં જોવા મળતો રામનો વનવાસ એ આનું જ એક સ્વરૂપ છે. ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ સાડા બાર વર્ષ સુધી ભયાનક જંગલમાં જઈને તપ કર્યું હતું તેની પાછળ આ જ ભાવ જોવા મળે છે. વર્તમાન સમયમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી નિવૃત્તિક્ષેત્રમાં જતા હતા. આ નિવૃત્તિક્ષેત્ર એટલે જનસમાજથી દૂર એવું કોઈ એકાંત સ્થળ કે જ્યાં રહીને અંતઃકરણ સાથે વાર્તાલાપ શક્ય બને.

આ બધી હકીકતો તો પરમાત્માની કે પરમસાધકોની છે, જ્યારે સામાન્ય માનવીએ તો આવી અંતર્મુખતા કેળવવા માટે ઘણું કરવું પડે. આજના સમયમાં જેમ દરેક વાનગીની ‘રેસીપી’ હોય છે તેમ જરા અંતર્મુખતાની ‘રેસીપી’ જોઈ લઈએ. એનું પહેલું પગથિયું એ છે કે આપણે બહારની વ્યસ્તતાઓમાં ડૂબ્યા રહેવાને બદલે ભીતરની ઓળખ માટે રોજ અમુક નિશ્ચિત સમય ગાળીએ. મહાન સાધકોના મતે તો આને માટે સવારે કલાક અને સાંજે એક કલાક ફાળવવો જરૂરી છે. તેઓનું કહેવું છે કે આટલો સમય ફાળવો, તો જ તમે તમારા અંતઃકરણમાં જે સંપાદિત કર્યું છે, તે ટકાવીને સ્થિર કરી શકો છો.

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૩ પર)

સમાધિતંત્રનું અમૃતરસપાન (ક્રમાંક-૮૧)

❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (બોટાદ) ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

અશરીરી છતાં શરીરધારી, આત્માની અનંત શક્તિરૂપે જ્ઞાનધારી, નિજને નિજમાં માણતાં શ્રદ્ધાધારી એવા પરમકૃપાળુદેવની સુધાસ્પંદિની અમૃત સરસ્વતી પત્રાંક ૮૪૩ માં પ્રકાશિત થઈ છે કે “તે શ્રીમત્ અનંત ચતુષ્ટયસ્થિત ભગવતનો અને તે જયવંત ધર્મનો આશ્રય સદૈવ કર્તવ્ય છે. જેને બીજું કંઈ સામર્થ્ય નથી એવા અબુધ અને અશક્ત મનુષ્યો પણ તે આશ્રયના બળથી પરમ સુખહેતુ એવાં અદ્ભુત ફળને પામ્યા છે, પામે છે અને પામશે. માટે નિશ્ચય અને આશ્રય જ કર્તવ્ય છે, અધીરજથી ખેદ કર્તવ્ય નથી. ચિત્તમાં દેહાદિ ભયનો વિક્ષેપ પણ કરવો યોગ્ય નથી. દેહાદિ સંબંધી જે પુરુષો હર્ષવિષાદ કરતાં નથી તે પુરુષો પૂર્ણ દ્વાદશાંગને સંક્ષેપમાં સમજ્યા છે, એમ સમજો. એ જ દષ્ટિ કર્તવ્ય છે. હું ધર્મ પામ્યો નથી, હું ધર્મ કેમ પામીશ? એ આદિ ખેદ નહીં કરતાં વીતરાગ પુરુષોનો ધર્મ જે દેહાદિ સંબંધીથી હર્ષવિષાદવૃત્તિ દૂર કરી આત્મા અસંગ-શુદ્ધ-ચૈતન્ય-સ્વરૂપ છે, એવી વૃત્તિનો નિશ્ચય અને આશ્રય ગ્રહણ કરી તે જ વૃત્તિનું બળ રાખવું, અને મંદ વૃત્તિ થાય ત્યાં વીતરાગ પુરુષોની દશાનું સ્મરણ કરવું, તે અદ્ભુત ચરિત્ર પર દષ્ટિ પ્રેરીને વૃત્તિને અપ્રમત્ત કરવી, એ સુગમ અને સર્વોત્કૃષ્ટ ઉપકારકારક તથા કલ્યાણસ્વરૂપ છે.” શુદ્ધ ચૈતન્યવૃત્તિનો નિશ્ચય અને આશ્રય આ ભાવના પરમકૃપાળુદેવના વચનોમાં વ્યક્ત થઈ છે.

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય ‘સહજ સમાધિ ભલી’ ને ઘૂંટીઘૂંટીને વ્યક્ત કરે છે. જેમ ચોસઠ પહોરી લીંડીપીપર ઘૂંટતા જાય તેમ તેમની તીખાશ પ્રગટ થતી જાય એવી રીતે શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવની આ કૃતિને જેમ જેમ ઘૂંટતા જઈએ તેમ તેમ સૂક્ષ્મ અર્થો પ્રગટ થતાં જાય છે, જે જીવનને પારદર્શી બનાવી આત્મનિરીક્ષણનો અવસર આપે છે.

‘સમાધિતંત્ર’ ગ્રંથનું અમૃતરસાવલોકન કરતા ગતાંકમાં આપણે શ્લોક ઓગણપચાસનો અભ્યાસ કર્યો

કે, દેહમાં આત્મબુદ્ધિ રાખનાર બહિરાત્માને સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર આદિ જગત જ વિશ્વાસ યોગ્ય તેમજ રમ્ય, સુખ આપનાર લાગે છે. જ્યારે અંતરાત્માને સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર આદિ બાહ્યપદાર્થોમાં આત્મબુદ્ધિ ભાસતી નથી તેથી જગત વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય કે રમ્ય લાગતું નથી. હવે શ્લોક પચાસમાં આચાર્યદેવ લખે છે કે,

“આત્મજ્ઞાનાત્પરં કાર્યં ન બુદ્ધૌ ધારયેચ્ચિરમ્।

કુર્યાદર્થવશાત્કિંચિદ્વાક્કાયાભ્યામ્ તત્પરમ્ ॥ ૫૦ ॥

અન્વય - આત્મજ્ઞાનાત્ પરં કાર્યં ચિરં બુદ્ધૌ ન ધારયેત્ અર્થવશાત્ વાક્કાયાભ્યામ્ કિંચિત્ કુર્યાત્ અતત્પરઃ ।

શબ્દાર્થ : આત્મજ્ઞાનાત્ પરં = આત્મજ્ઞાનથી ભિન્ન, કાર્યં = કાર્યને, ચિરં = લાંબા સમય સુધી, બુદ્ધૌ = પોતાની બુદ્ધિમાં, ન ધારયેત્ = ધારણ કરે નહિ, અર્થવશાત્ = પ્રયોજનવશાત્, વાક્કાયાભ્યામ્ = વચન, કાયાથી, કિંચિત્ કુર્યાત્ = કંઈપણ કરવાનો વિકલ્પ કરે તો તે, અતત્પરઃ = અનાસક્ત થઈ કરે.

ભાષાંતર : અન્તરાત્મા આત્મજ્ઞાનથી ભિન્ન કોઈ કાર્યને લાંબા સમય સુધી પોતાની બુદ્ધિમાં ધારણ કરે નહિ. જો પ્રયોજનવશાત્ વચન - કાયાથી કંઈપણ કરવાનો વિકલ્પ કરે તો તે અનાસક્ત થઈ કરે.

ભાવાર્થ : શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય અધ્યાત્મના સાગરને ગાગરમાં ભરે છે. અનેક અધ્યાત્મ મહાગ્રંથો મળે છે. તેનાં વિસ્તારથી અધ્યાત્મને પ્રકાશિત કરે છે. જ્યારે સમાધિતંત્ર એકસો પાંચ શ્લોકમાં પ્રયોજનભૂત તત્ત્વને ઉજાગર કરે છે.

શ્રી આચાર્યદેવ સમજાવે છે કે જ્ઞાની પોતાના ઉપયોગને આત્મજ્ઞાનના કાર્યમાં જ રોકે છે. આત્મજ્ઞાનથી કોઈ અન્ય વ્યવહારિક કાર્યમાં પોતાના ઉપયોગને લાંબા સમય સુધી રોકતા નથી. કદાચ પ્રયોજનવશાત્ અર્થાત્ સ્વ-પરના ઉપકાર અર્થે અસ્થિરતાને લીધે વચન-કાયાથી આહાર, ઉપદેશાદિ

કાર્ય કરવાનો વિકલ્પ આવે, તો તેમાં જ્ઞાની અતન્મય-ભાવે વર્તે છે. અંતરાત્માને આત્મસંવેદનની પ્રધાનતા છે. પ્રયોજનવશાત્ ઉપદેશ કે આહારના વિકલ્પ આવે તો તે અતત્પર છે. મનમાં ઉત્સાહ નથી. ઈચ્છા નથી. પરમકૃપાળુદેવની જ્ઞાનધારામાં લખે છે,

“હે જીવ! ક્યા ઈચ્છત હવે? હૈ ઈચ્છા દુઃખમૂલ;

જબ ઈચ્છાકા નાશ તબ, મિટે અનાદિ ભૂલ.”

જ્યારે ઈચ્છાનો નાશ થયો પછી જે કાંઈ છે તે અસ્થિરતાને કારણે ઊભો થતો વ્યવહાર છે. જ્ઞાનીને શરીર-વાણીની જે ક્રિયા થાય છે તેમાં એકતાબુદ્ધિ નથી. કર્તૃત્વભાવ નાશ પામતો જાય છે. વિકલ્પથી વિરામ પામી શુદ્ધાત્મામાં નિરંતર રમમાણની ભાવના હોય છે. ઉપયોગ લાંબો સમય બહારમાં ટકતો નથી. તેમજ જ્ઞાનીને બાહ્ય વચન કાયાની પ્રવૃત્તિ હોવા છતાં અંતરંગમાં દૃઢ માન્યતા છે કે હું અકર્તા જ્ઞાતા દષ્ટા છું. જ્ઞાનસભર ‘પ્રવચનસાર’ ગ્રંથમાં આચાર્યપ્રવર કુંદકુંદદેવ કહે છે,

“હું દેહ નહિ, વાણી ન, મન નહિ, તેમનું કારણ નહીં, કર્તા ન, કારયિતા ન, અનુમંતા હું કર્તાનો નહીં .૧૬૦.

જ્ઞાની મધ્યસ્થ છે. અહં દેહઃ ન = હું દેહ નથી, વાણી નથી, મન નથી તેમનું કારણ નથી. હું કર્તા નથી, કરાવનાર નથી તથા કર્તાનો અનુમોદક પણ નથી. હું તો અત્યંત મધ્યસ્થ છું.

આત્મજ્ઞાની જાણે છે કે પર કાર્ય કરવું તે આત્મહિત માટે નથી. તેના વિકલ્પો બંધનું કારણ છે તેથી પરોપકાર જેવા કાર્યો અહંબુદ્ધિથી કરે નહિ. પ્રયોજનવશાત્ કરવા પડે તો અનાસક્ત ભાવે કરે. સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત અંતરાત્માને જ્ઞાનચેતનાનું નિરંતર પરિણમન હોય છે તેથી તે આહારાદિ ક્રિયામાં, પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયના વ્યાપારમાં, લડાઈ વગેરે સંસારના કાર્યોમાં બાહ્ય દષ્ટિએ રોકાયેલાં લાગે, છતાં બધી બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં તે જલ-કમલવત્ ન્યાયે રહે છે.

‘શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા’ ગ્રંથમાં સંયમી શ્રી અર્જુન શ્રી ભગવાન કૃષ્ણને પૂછે છે -

સ્થિતપ્રજ્ઞસસ્ય કા ભાષા સમાધિસ્થસ્ય કેશવઃ ।
સ્થિતધીઃ કિં પ્રભાષેત્ કિં આસીત્ વ્રજેત કિમ્ ॥૨-૫૪॥

અર્થાત્ સમાધિમાં સ્થિત સ્થિતપ્રજ્ઞની વાણી કેવી હોય ? કેવી રીતે ચાલે ? કેવી રીતે બોલે ? નિરંતર શું કરતાં હોય ? તેનો પ્રત્યુત્તર શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અઢાર શ્લોકમાં આપ્યો છે, જે સ્થિતપ્રજ્ઞના લક્ષણોથી પ્રસિદ્ધ છે તેનો એક શ્લોક જોઈએ.

પ્રજહાતિ યદા કામાન્સર્વાન્ પાર્થ મનોગતાન્ ।
આત્મન્યેવાત્માના તુષ્ટઃ સ્થિતપ્રજ્ઞસ્તદોચ્યતે ॥૨/૫૫॥

અર્થાત્ મનોગતાન્ = મનમાં રહેલી સર્વ ઈચ્છાઓનો ત્યાગ કરે છે અને આત્મામાં જ સંતુષ્ટ થઈને અર્થાત્ ઉપયોગને આત્મામાં રાખે છે તે સ્થિતપ્રજ્ઞ કહેવાયો છે.

વિશેષાર્થ : અંતરાત્મા આત્મજ્ઞાન સિવાય બીજા કોઈ કાર્યને પોતાના ચિત્તમાં લાંબા સમય સુધી ધારણ કરતાં નથી. આત્મસ્વભાવની ભાવના છોડીને કોઈ પણ કાર્યમાં જોડાતા નથી. કાર્યમાં ભળતાં નથી. આત્મભાવના એક ક્ષણ પણ છૂટતી નથી. “આતમભાવના ભાવતાં જીવ લહે કેવળજ્ઞાન રે” એવી દશા થાય છે. અસ્થિરતાને લીધે પ્રયોજનવશાત્ શરીર-વાણીની કાંઈક ચેષ્ટામાં જોડાય છે પણ તેમાં તે અનાસક્ત છે, અતત્પર છે, મધ્યસ્થ છે.

પરમકૃપાળુદેવના અધ્યાત્મ વચનો છે કે “સતત અંતર્મુખ ઉપયોગે સ્થિતિ એ જ નિર્ગ્રંથનો પરમ ધર્મ છે. એક સમય પણ ઉપયોગ બહિર્મુખ કરવો નહીં એ નિર્ગ્રંથનો મુખ્ય માર્ગ છે પણ તે સંયમાર્થે દેહાદિ સાધન છે તેના નિર્વાહને અર્થે સહજ પણ પ્રવૃત્તિ થવા યોગ્ય છે.”

હવે શબ્દનો વિચાર કરીએ

(૧) આત્મજ્ઞાનાત્ પરં કાર્ય ચિરં બુદ્ધૌ ન ધારયેત્ = આત્મજ્ઞાનથી ભિન્ન કોઈ કાર્યને જ્ઞાની લાંબા સમય સુધી બુદ્ધિમાં - ચિત્તમાં ધારણ કરતાં નથી.

ચિરમ્ લાંબા સમય સુધી કોઈ કાર્યને જ્ઞાની ધારણ કરે નહિ. સત્સંગમાં કોઈએ પૂછેલું કે જ્ઞાની એટલે શું ? જવાબ એવો હતો કે કોઈ પણ વિકલ્પની લાંબી લાળ ન હાલે તે જ્ઞાની. સ્વ સ્વભાવને નિરંતર ઈચ્છતાં જ્ઞાનીને વિકલ્પની લાંબી લાળ કેમ ચાલે ? ન ચાલે.

(૨) અર્થવશાત્ અતત્વરઃ - પ્રયોજનવશ વચન અને કાયાથી કરવું પડે તો તેમાં તે અનાસક્ત ભાવે કરે છે. શરીર છે - આહારાદિ કાર્યમાં જોડાવું પડે તો તે અક્તાપણે રહે છે. વ્યાપાર આદિ કાર્યમાં જોડાવું પડે ત્યાં પણ તેને વેઠ જેવું લાગે છે. અંતરાત્મા રાજા-મહારાજા હોય તો યુદ્ધમાં પણ જોડાવું પડે ત્યારે પણ સ્વભાવની જાગૃતિ સાથે યુદ્ધ વગેરેમાં જોડાય છે પણ ક્યાંય મારાપણું નથી, ક્તાપણાનો અભિપ્રાય છૂટી ગયો છે.

પરમકૃપાળુદેવ ‘આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર’ અપૂર્વ ગ્રંથમાં નોંધે છે,

“છૂટે દેહાધ્યાસ તો, નહિ કર્તા તું કર્મ;
નહિ ભોક્તા તું તેહનો, એ જ ધર્મનો મર્મ. ॥૧૧૫॥

દેહાધ્યાસ છૂટી ગયા પછી કર્તા, ભોક્તા પણ ટકતું નથી. આત્માનો અમૃત આનંદ વેદાતો હોય છે. આત્માના આનંદમાં લબાલબ જીવતાં હોય છે. જ્ઞાનીને જે માર્ગે આત્મવૃદ્ધિ થાય છે તેમાં નિરંતર રહેવાની ભાવના છે.

શ્રી પદ્મલધારીદેવ નિયમસારની ટીકા શ્લોક ૧૩૦ માં આ ભાવોને દર્શાવે છે, “અન્ય દ્રવ્યનો આગ્રહ કરવાથી ઉત્પન્ન થતાં આ વિગ્રહને હવે છોડીને વિશુદ્ધ-પૂર્ણ-સહજ જ્ઞાનાત્મક સૌખ્યની પ્રાપ્તિ અર્થે મારું આ નિજ અંતર મારામાં - ચૈતન્યમાત્ર ચિંતામણિમાં નિરંતર લાગ્યું છે - તેમાં આશ્ચર્ય નથી. કારણ કે અમૃત ભોજન જનિત સ્વાદને જાણીને દેવોને અન્ય ભોજનથી શું પ્રયોજન છે ? શ્રી નિયમસાર ગ્રંથ મુનિભાવની દૃઢતાનો ગ્રંથ છે. અંતરાત્મા પણ પરમાત્મપણાની પ્રાપ્તિની ભાવના રાખે છે.”

જ્ઞાની ધર્માત્મા બાર ભાવનાને પણ ચિંતવે છે. તેમાં સ્વામી કાર્તિકેયાચાર્ય ‘દ્વાદશ અનુપ્રેક્ષા’ માં લખે છે કે આ જીવ દેહની સાથે મળી ગયો છે તો પણ જ્ઞાની પોતાના જ્ઞાનગુણોને જાણે છે. પોતાને દેહથી જુદો જ જાણે છે. વળી દેહ, જીવની સાથે મળી રહ્યો છે તો પણ તેને તે કંચુક એટલે કપડાના જામા જેવો જાણે છે. જેમ દેહથી જામો જુદો છે તેમ જીવથી દેહ જુદો છે. એમ જ્ઞાની જાણે છે.”

ઉત્કૃષ્ટ અંતરાત્મા મુનિરાજ ધ્યાનમાં, આત્માના આનંદમાં લીન હોય... કોઈ હિંસક જંગલી પશુ આવીને ફાડી ખાય ત્યારે પણ મુનિરાજ અંતરમાં સર્વાર્થસિદ્ધિના દેવો કરતાંય વધારે આનંદરસની ધારામાં - અતીન્દ્રિય આનંદની સ્થિરતામાં છે, જે ક્ષપક્રેણીનો સામર્થ્યયોગનો પુરુષાર્થ સાધી મોક્ષના સુખને પામે છે. ઉત્કૃષ્ટ અંતરાત્માની ભીતરી આ દશા છે.

પૂજ્ય ચંપાબહેન બેનશ્રીની અધ્યાત્મ સરસ્વતી લખે છે કે “મુનિદશાની શી વાત ! મુનિઓ તો પ્રમત્ત - અપ્રમત્તપણામાં સદા ઝૂલનારા છે ! તેમને તો સર્વગુણ સંપન્ન કહી શકાય ! મુનિરાજ વારંવાર નિર્વિકલ્પપણે ચૈતન્યનગરમાં પ્રવેશી અદ્ભુત ઋદ્ધિને અનુભવે છે. તે દશામાં, અનંત ગુણોથી ભરપૂર ચૈતન્યદેવ ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના ચમત્કારિક પર્યાય રૂપ તરંગોમાં અને આશ્ચર્યકારી આનંદતરંગોમાં ડોલે છે. મુનિરાજ તેમજ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવનું આ સ્વસંવેદન કોઈ જુદું જ છે. વચનાતીત છે. ત્યાં શૂન્યતા નથી. જાગૃતપણે અલૌકિક ઋદ્ધિનું અત્યંત સ્પષ્ટ વેદન છે. તું ત્યાં જા, તને ચૈતન્યદેવના દર્શન થશે.

આ પૂજ્યપાદ આચાર્યે જ્ઞાનીદશાને ભાવમાં ભરી દીધી છે.

(કવિત્ત)

“આત્મજ્ઞાન વિના ક્યાંય, ચિત્ત ઘો ચિરકાળ ના;
આત્માર્થે વાણી-કાયાથી, વર્તો તન્મયતા વિના.” ॥૫૦॥

- પૂ. બ્રહ્મચારીજી.

“આત્મજ્ઞાન વશ કાર્ય કંઈ, મનમાં ચિર નહિ હોય;
કારણવશ કંઈ પણ કરે, ત્યાં બુધ તત્પર નો’ય ॥૫૦॥

- શ્રી છોટાલાલ ગાંધી.

શુદ્ધાત્મધ્યાન તજ અન્તર આત્મ સારે,

ના અન્ય ભાવ મન મેં ચિરકાલ ધારેં ।

યા અન્યભાવ યદિ હૈં કરતે પ્રવીણ,

વાક્કાય સે કુછ કરેં મનસે કમ્પી ન ॥ ૫૦॥

- પૂ. વિદ્યાસાગરજી મહારાજ

(કમશઃ)

અનુભવાય છે, તેમ પ્રભુની પરમ શાંત ‘પ્રશમરસ નિમગ્ન’ પ્રતિમાના દર્શન મહામેઘની જેમ મારા હૃદયમાં પ્રવેશી મારા આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશને પરમાનંદરૂપ સુભિક્ષનો, સુકાળનો અનુભવ કરાવે છે. સમાધિરસથી ભરેલા નમિજિણંદના દર્શન થતાં મારો આત્મા સમાધિમાં ડૂબી, પ્રભુદર્શનથી સ્વયં સમ્યગ્દર્શનરૂપ પ્રભુતાને પામે છે. અનાદિથી રાગ-દ્વેષ-મોહરૂપી દુર્ભિક્ષથી તપિત આત્મા પ્રભુદર્શનરૂપ મહામેઘના પ્રવેશથી સ્વાનુભૂતિથી નિષ્પન્ન પરમ અતીન્દ્રિય આનંદ અને શીતળતારૂપ સુભિક્ષ, સુકાળનો અનુભવ કરી કૃતકૃત્યતા અનુભવે છે.

શ્રી દેવચંદ્રજી જેવા સત્પુરુષો આવો અનુભવ કરી માત્ર બેસી રહેતાં નથી, પણ સમ્યગ્દષ્ટિના અંગ એવા ‘વાત્સલ્ય’ અને ‘પ્રભાવના’ રૂપ તેમના ગુણો આપણને સૌને પ્રેરણાત્મક આહ્વાન કરે છે કે હે ભવ્ય આત્માઓ! જેમ “પરમાનંદ થયો મુજ દેશમેં” તેમ તમે પણ દેવોમાં ચંદ્ર સમાન એવા જિનેશ્વરદેવના દર્શન કરી, તેમના ચરણકમળ સેવી તેમની વીતરાગતાનો અનુભવ કરી, તેના અવલંબને નિજાત્માનો અનુભવ કરો અને તો શું થશે? “સાદિ અનંતો કાળ, આતમસુખ અનુસરો રે.” - આત્માનુભૂતિથી શરૂ થયેલ યાત્રા પરમાત્મપદની પ્રાપ્તિમાં પૂર્ણતા પામશે અને જેની શરૂઆત છે પણ ક્યારેય અંત થવાનો નથી એવા અનંત, અવ્યાબાધ, શાશ્વત, સ્વાધીન આતમસુખનું અનુસરણ થશે. તે અનંત સુખ અને ઐશ્વર્ય જેના માટે ઈન્દ્ર, નરેન્દ્ર જેવા પણ તલસે છે, તેનો અનંતકાળ સુધી ભોગવટો કરતા રહેશો ! આ અલૌકિક દશાનું વર્ણન આવા જ કંઈક શબ્દોમાં કરતાં પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ‘અપૂર્વ અવસર’ પદમાં કહે છે :

“સાદિ અનંત અનંત સમાધિ સુખમાં,
અનંત દર્શન જ્ઞાન અનંત સહિત જો.”

અને યોગીશ્વર આનંદઘનજી પણ ભક્તની ભાષામાં કહે છે :

“રીઝ્યો સાહિબ સંગ ન પરિહરે,
ભાંગે સાદિ અનંત;
ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ માહરો રે.”

જુઓ સર્વ જ્ઞાનીઓની વાણીમાં પણ કેટલું સામ્ય !

તો આ પ્રમાણે સ્તવનની ૭ ગાથાઓ દ્વારા ગણિશ્રી દેવચંદ્રજીએ જે રીતે વર્ષાઋતુના પ્રાકૃતિક સૌંદર્યના રૂપકો લઈ જિનભક્તિરૂપ મહામેઘ દ્વારા આત્મસૌંદર્ય વધાર્યું, તેથી ગણિશ્રીનું એક નવું જ રૂપ જોવા મળ્યું કે તેમના જ્ઞાન અને ભક્તિ જરાપણ શુષ્ક નથી. પ્રકૃતિ સાથે તેમણે કેવો સુંદર સુમેળ સાધ્યો છે! જડ-ચૈતન્યાત્મક પ્રકૃતિના દરેક પદ્ધતિને પ્રકૃતિના ખોળે રહી જ્ઞાતા-દષ્ટાપૂર્વક નિહાળીને આત્માનુસંધાનના સાધન બનાવે છે ! જિનેશ્વરની ભક્તિરૂપ મહામેઘમાં ડૂબવાનો આનંદ માણીને તેમની અધ્યાત્મ-સાધના શુષ્ક ન રહેતાં દરેક રૂપકનું વર્ણન કરતાંની સાથે આત્મગુણોનું સૌંદર્ય પણ વધતું જેવા મળે છે.

વર્ષાથી મિથ્યાત્વરૂપી દુર્ભિક્ષનો નાશ, વ્રત, જપ, તપ આદિ ‘શુચિ આચરણા’રૂપ વાદળાઓનું વધવું, આત્મજ્ઞાનના પ્રકાશરૂપ વીજળીનું ઝબકવું, બાર ભાવનાઓરૂપ સુગંધિત પવન, તૃષ્ણારૂપી આગનું શમાઈ જવું, બગલાઓની જેમ શુભ લેશ્યાઓની પંક્તિ બનવી, સરોવરમાં સ્થિર હંસની જેમ આત્માની નિશ્ચળ પરિણતિ થવી, મોરની જેમ સમ્યગ્દષ્ટિનો ઉલ્લાસ, ત્રિયોગની એકાગ્રતારૂપ ઈન્દ્રધનુષ, પ્રભુસ્તવનારૂપ ઘનગર્જના, ચાતક પક્ષીની જેમ આત્માનુભવના અમૃતરસથી આત્મશાંતિની ભવોભવની પ્યાસ બુઝાવવી અને અંતે પંચમહાવ્રતરૂપી ધ્યાનની વૃદ્ધિ થતાં ક્ષાયિક દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રથી પરમાત્મપદની પ્રાપ્તિ ! આ રીતે પ્રકૃતિનું અવલંબન લઈ ગણિશ્રી દેવચંદ્રજી પ્રભુભક્તિમાં રંગાઈને પોતાની આત્મદશા ઉન્નત કરે છે અને આપણને પણ આવા રસમય સ્તવનથી એ માર્ગે પ્રેરિત કરે છે; એ માટે ગણિશ્રીને કોટિ કોટિ વંદન કરીએ છીએ. હવે જ્યારે જ્યારે કુદરતના આવા રંગો જોઈશું ત્યારે ત્યારે ગણિશ્રી યાદ આવશે, શ્રી નમિજિનેશ્વર યાદ આવશે અને તે આનુષંગિક ગુણો વર્ધમાન કરવા તરફ ગતિ કરીશું !

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ.

સર્વગુણસંપન્ન વીતરાગ તો માત્ર તીર્થંકર પ્રભુ જ હોય છે, કેમ કે તેમના સંપૂર્ણ મોહ-મિથ્યાત્વ પૂર્ણ વીતરાગતાથી અને સંપૂર્ણ અજ્ઞાન અંધકાર કેવળજ્ઞાન પ્રગટવાથી નાશ પામ્યા હોય છે. એટલે સર્વગુણસંપન્ન માનીને કરેલી સઘળી પૂજા-અર્ચના ખરેખર તો હે જિનેશ્વર ! આપને જ પહોંચે છે. જેમ હાથીના પગલામાં સર્વ પશુઓના પગલા સમાઈ જાય છે તેમ.

આ શ્લોકમાં અન્ય દર્શનીઓએ અન્ય નામો વડે વીતરાગપ્રભુનો આશ્રય કરેલ છે તે દર્શાવે છે. સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિજી એમ કહે છે કે સમસ્ત વિશ્વમાં વીતરાગ પરમાત્માનું શાસન જુદા જુદા નામે અને સ્વરૂપે ચાલે છે. જૈનદર્શનીઓ તો આપનો આશ્રય કરે જ છે કિન્તુ, લોકમાં જે બીજા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશના અનુયાયીઓ છે તેઓ પણ આપનો જ આશ્રય કરે છે, પરોક્ષ રીતે. તેઓ હરિ (વિષ્ણુ), હર (મહાદેવ) વગેરે અન્ય દેવોની બુદ્ધિથી આરાધના કરે છે. જગતમાં હે પાર્શ્વપ્રભુ ! આપ જ પૂર્ણ વીતરાગ, સર્વજ્ઞ ભગવાન છો. બીજા દેવો રાગદ્વેષના અંશવાળા છે. આથી તેઓને વીતરાગ માનીને તેમની આરાધના ઉપાસના કરનારા વસ્તુતઃ તો આપનો જ આશ્રય કરનારા છે, તફાવત માત્ર નામનો છે.

આ વાત દૃષ્ટાંતથી સમજાવે છે કે જે મનુષ્યોને કાયકામલ એટલે કમળો, આંખનો રોગ થયો હોય તેઓ સફેદ શંખને “આ પીળો છે” એમ રોગિષ્ટ બુદ્ધિ વડે જ ગ્રહણ કરે છે, પરંતુ હકીકતમાં તો તે શંખ ધોળો જ હોય છે. નેત્રનો દોષ દૂર થતાં જેમ તે શંખ મૂળસ્વરૂપે ધોળો દેખાવા લાગે છે, તેમ મિથ્યાત્વ, દૃષ્ટિરાગ વગેરે મનના અને આત્માના દોષો દૂર થતાં અન્ય દર્શનીઓને પણ આપ વીતરાગરૂપે દેખાશે.

ક્યારેક આંખના દોષ-રોગથી આકાશમાં બે ચંદ્ર દેખાય છે, રેલવેના બે પાટા દૂર ભેગા થઈ જતાં લાગે છે, ચાલતી ટ્રેનમાં બારીમાંથી ઝાડ-મકાન દોડતા જણાય છે, તળેટીમાંથી પર્વતની ટોચ પરનો માણસ કીડી જેવો દેખાય છે. આ બધાનું દર્શન, હકીકત કરતા જુદા રૂપે થાય છે - ખરેખર તો તે બધું દેખાય છે (અને લાગે છે) એવું નથી હોતું. નજીક જતા કે આંખનો દોષ-રોગ દૂર થાય ત્યારે યથાવત્ સત્ય દેખાય

છે, તેમ વીતરાગ પ્રભુ પણ હરિ, હર આદિ રૂપે દેખાય છે, પરંતુ ભ્રાંતિ દૂર થતાં વાસ્તવિક વીતરાગરૂપે જણાય છે.

અહીં આચાર્યશ્રી એમ કહે છે કે જે જીવો જૈન ધર્મી નથી પણ આર્ય સંસ્કૃતિના છ દર્શન (ચાર્વાક, બૌદ્ધ, સાંખ્ય-યોગ, નૈયાયિક-વૈશેષિક, પૂર્વ મીમાંસા-ઉત્તર મીમાંસા, જૈન) માંહેના બીજા કોઈ પણ દર્શનનું આરાધન કરનાર પણ વીતરાગ જિનેશ્વર પ્રભુને હરિ, હર કે બ્રહ્મા સ્વરૂપે પ્રાપ્ત કરી શકે. જીવ ગમે તે ધર્મને માનતો હોય તો પણ તે પોતાના રાગ-દ્વેષ-અજ્ઞાન ઘટાડીને મટાડે તો અવશ્ય પ્રભુને પામે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ‘આત્મસિદ્ધિ’ માં કહે છે:

રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞાન એ, મુખ્ય કર્મની ગ્રંથ;
થાય નિવૃત્તિ જેહથી, તે જ મોક્ષનો પંથ. (૧૦૦)

આવા જીવોની દૃષ્ટિ વિશુદ્ધ ન હોવાને કારણે, પૂર્ણ સાચી સમજ ન હોવાને કારણે, તે જીવો જિનેશ્વર વીતરાગ પ્રભુના સ્વરૂપને યથાર્થ સમજી શકતા નથી, પણ તેમના જે ઈષ્ટદેવ છે તે સ્વરૂપે તેઓ પ્રભુને ઓળખે - પૂજે છે.

ઘણીવાર અમુક ધર્મમતમાં માનનારાઓ એવો આગ્રહ સેવતા હોય છે કે અમુક ધર્મનું પાલન કરે તો જ આત્મજ્ઞાન અને પ્રભુની પ્રાપ્તિ થાય, તે સિવાય ન થાય. જે ધર્મમતમાં જીવની માન્યતા દઢ થઈ હોય તે જ ધર્મમત સાચો, અને બીજા ખોટા એવી માન્યતા પણ ઘણા મતાર્થી જીવોમાં હોય છે. પરંતુ કોઈપણ ધર્મમતમાં રહીને સત્ય પુરુષાર્થ કરનાર જીવ જરૂર મોક્ષમાર્ગ અને મોક્ષને પામે. ‘આત્મસિદ્ધિ’ માં કહ્યું છે,

જો ઈચ્છો પરમાર્થ તો, કરો સત્ય પુરુષાર્થ;
ભવસ્થિતિ આદિ નામ લઈ, છેદો નહીં આત્માર્થ. (૧૩૦)

સત્ય પુરુષાર્થ = (૧) આત્મકલ્યાણ સાધવાની બળવાન ભાવના, (૨) સાંસારિક પ્રવૃત્તિમાં રસરુચિ નહીં, (૩) સત્પુરુષ - સદ્ગુરુનો આશ્રય, (૪) સદ્ગુરુની આજ્ઞા પર ચિંતન અને ત્રિયોગે પાલન. બહાના = (૧) પંચમકાળમાં મોક્ષનો અભાવ, (૨) તીર્થંકરનો વિરહ, (૩) જ્ઞાનીની દુર્લભતા, (૪)

અજ્ઞાનનું અજ્ઞાન બૂરું છે. અજ્ઞાનનું જ્ઞાન થતાં વ્યક્તિ અજ્ઞાનથી મુક્ત થવા પ્રયાસ કરે છે, પરંતુ અજ્ઞાનનું અજ્ઞાન વ્યક્તિને ઘોર અંધકારમાં લઈ જાય છે. ભગવાન મહાવીર સ્વામી કહે છે કે રાગ સંસારનું કારણ છે પણ રાગનો રાગ તો અનંત સંસારનું કારણ છે.

આચાર્યશ્રીનું કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે જે અન્યથા (વિપરીત, ભ્રાંતિથી) ભાવથી પાર્શ્વપ્રભુને ગ્રહણ કરે છે તેઓ અન્યથા દષ્ટિને પણ સાચી માનીને દુરાગ્રહી બની જાય છે. પરિણામે વિપરીત દષ્ટિ અને બુદ્ધિનો દૂષિત વ્યવહાર છે તેઓ શ્વેત શંખને પીળો કહીને (અજ્ઞાન) તેનો આગ્રહ કરે છે (અજ્ઞાનનું અજ્ઞાન).

બુદ્ધિ હિતકારિણી હોવા છતાં પણ જો વિવેકનો અભાવ હોય તો વિપરીત નિર્ણયની સાથે તત્વાભાસ (તત્વનો આભાસ, ભ્રમ, ભ્રાંતિ) પ્રગટ કરે છે. શાસ્ત્રોમાં સત્ય જેટલું મહત્વપૂર્ણ છે, એટલું જ સત્યાભાસ (સત્યનો આભાસ, ભ્રમ, ભ્રાંતિ) દુરાગ્રહપૂર્ણ બનીને મનુષ્યને વિપરીત દિશામાં લઈ જાય છે.

પરવાદી કોઈ સામાન્ય વ્યક્તિ નથી, મોટા મોટા ધુરંધર દાર્શનિક વ્યક્તિઓ છે, વિદ્વતા અને વિદ્યાના ભંડાર છે, છતાં નિર્મોહદશાના અભાવમાં દુર્બુદ્ધિ જ્ઞાનને ઘેરી લે છે અને શ્વેત શંખરૂપી નિર્મળ શુદ્ધ આત્મતત્વના દર્શનમાં બાધક બને છે.

વિશ્વમાં જેમ જિનેશ્વર દેવાધિદેવ છે, તેમ મોટા મોટા અન્ય લૌકિક દેવો પણ સુપ્રસિદ્ધ છે. તમામ દેવો અને દેવાધિદેવના આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સમાન (દ્રવ્યાર્થિક નયથી, સર્વ જીવ છે સિદ્ધસમ) હોવા છતાં પણ મોહ, આસક્તિ, બૌદ્ધિક આગ્રહો (હઠાગ્રહ, કદાગ્રહ, દુરાગ્રહ, મતાગ્રહ, પૂર્વગ્રહ વગેરે) ને લીધે સત્યની સાથે આભાસ-ભ્રાંતિ-ભ્રમ હોવાથી આત્મવિકાસ અને આત્માની શુદ્ધિ-સિદ્ધિમાં બાધક બને છે. જેમ નદીનો પ્રવાહ ક્યારાને કિનારા તરફ ધકેલતો આગળ વધે છે, તેમ પોતાની ભક્તિને બરાબર જાળવીને, અન્યથા વિચારો (આધ્યાત્મિક

દષ્ટિએ ક્યારો, બાધક) નો પરિહાર કરીને, ભક્તિ પ્રવાહની ગંગા પાર્શ્વપ્રભુના પવિત્ર ચરણો તરફ લઈ જવામાં આપણું પરમકલ્યાણ છે.

● **ઉત્થાનિકા :** હવે પછીના ૮ શ્લોક (૧૯ થી ૨૬) માં આચાર્યશ્રી તીર્થંકર પ્રભુના અષ્ટ પ્રાતિહાર્યનું સ્વરૂપ અને મહિમા સમજાવવાની સાથે પાર્શ્વપ્રભુની સ્તુતિ કરે છે.

● **અંતમંગળ :** અંતમાં સર્વ જીવ જિનેશ્વર પ્રભુનું વીતરાગ સ્વરૂપ સમજીને પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરે એવી મંગલભાવના સાથે જિનાજ્ઞાથી કાંઈ વિપરીત લખાયું હોય તો ત્રિવિધે મિચ્છા મિ દુક્કડમ્.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

નિજ-દર્શન

- શાંતિલાલભાઈ હીરાણી (ભાવનગર)

મેં હરપલ નિજદર્શન કરતા હું,
 ઓર નિજાનંદ મેં રહતા હું;
 તુમ કયા હો ઓર કૌન હો,
 કયા કરતા હો, વો મેં કયા જાનૂ.
 તુમ લૌકિક ચિંતા છોડ દો,
 ઓર અબ સ્વચિંતન મેં લગ જાઓ;
 જબ તુમ થક જાઓ તો,
 સ્વચિંતન મેં લગ જાઓ.
 જબ તુમ સ્વચિંતન મેં લગ જાઓ તો,
 નિજદર્શન મેં ડૂબ જાઓ;
 અબ તુમ ચિંતન કરો ઓર,
 “શમો અરિહંતાણ” કા મંત્ર જપતે રહો.
 મેં શાંતિદૂત આત્માનંદજી કા,
 યહ સંદેશ દોહરાતા હું;
 ઓર વિશ્વ મેં સુખ-શાંતિ ફેલાતા હું,
 ઓર મેં નિજદર્શન કરતા હું.

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

એવો દૃઢ નિર્ણય વર્તે છે કારણકે અજ્ઞાન ખૂંચે છે અને તેનાથી નિવૃત્ત થવાનો નિર્ણય કરેલ છે.

કર્મોદય તો ભૂલથી નહિ ગમતા પાડોશીને મોકલેલ આમંત્રણ છે. તેનો અસ્વીકાર વધુ દુઃખદ પરિસ્થિતિ સર્જશે. નવો કર્મબંધ ભાવિને પણ દુઃખદાયી બનાવશે. તેથી મારી પૂર્વની ભૂલની સજાનો સમભાવે નિકાલ કરવો રહ્યો. આમ કરવાથી કર્મોદય નિર્જરી જશે. સમભાવના કારણે નવો કર્મબંધ પણ નહિ થાય. તેથી ભાવિ પણ સુધરી ગયું. જેલનો કેદી જેલમાંથી છૂટવાનો પ્રયત્ન કરે છે તો તેની સજા વધી જાય છે, તેમ પૂર્વની ભૂલનો સ્વીકાર નહિ કરે તો કર્મતંત્ર ફરીથી એવી કે એના કરતા પણ ભારે સજા ફટકારશે.

‘જે થાય તે યોગ્ય જ માનવામાં આવે.’

બાહ્ય ઉદયપ્રસંગોમાં જે કંઈ બને છે તે હંમેશાં કર્મસિદ્ધાંત અનુસાર જ બને છે. ‘બિન બાંધ્યા ભુગતે નહિ, બિન ભુગત્યા ન છૂટાય’, ‘નહિ બનવાનું નહિ બને, બનવું વ્યર્થ ન જાય.’ નહિ બાંધેલા એવા કર્મો કદી પણ ઉદયમાં આવે નહિ. નહિ બાંધેલા કર્મોનો સત્તાગત કર્મોમાં કાયમ માટે અભાવ વર્તે છે. પૂર્વે બાંધેલા કર્મો જ તેનો અબાધાકાળ પૂરો થતાં ઉદયમાં આવે છે અને કેવળી ભગવાને એ રીતે જ કેવળજ્ઞાનમાં જોયું હતું તેમજ થઈ રહ્યું છે એમ ન્યાયપૂર્વક ઉદય છે. મારા હાથમાં માત્ર સ્વીકારભાવ છે.

‘પ્રતિકારરૂપ અથડામણ ટાળવી’ અને ‘સમાધાનવૃત્તિ રાખી નિકાલ કરવો’.

શાંત સ્વીકારભાવમાં અથડામણ ઊભી થતી જ નથી. પ્રતિકારમાં અથડામણ છે અને પ્રતિસાદમાં સમાધાનવૃત્તિ અંતરગર્ભિત છે. સમજણપૂર્વક આગળના બે સૂત્રોનું અમલીકરણ કરવા અર્થે પાછળના બે સૂત્રો જ્ઞાનીએ આપેલ છે.

દેહાધ્યાસને લઈ દેહ સંબંધી આઠ મદમાંથી કોઈપણ મદ-અહંકાર ઉત્પન્ન થાય છે. શાંત સ્વીકારભાવમાં દેહાધ્યાસ ગળતો જાય છે. તેથી દેહ સંબંધી કોઈ મદ, અહંકાર કે અન્ય પ્રતિબંધ ક્રમે કરી મંદ થઈ ક્ષીણ થતાં જાય છે. સ્વીકારભાવમાં આત્મભાવની મુખ્યતા હોય છે અને અન્યભાવનો

નિષેધ વર્તવો જરૂરી છે. આવી સમજણ અવચેતન મનનું નવનિર્માણ કરે છે. પૂર્વગ્રહો આદિ મંદ, મંદતર થઈ ક્ષીણ થતાં જાય છે. નીચે કહેલા બે-ત્રણ સિદ્ધાંતોની સમજણને અંદર-ભાવમાં ઉતારે તો સ્વીકારભાવ સરળપણે થતો રહેશે. દરેક પરિસ્થિતિનો શાંતભાવે સ્વીકાર કરવા માટે પરવસ્તુ સાથેનો તાદાત્મ્ય સંબંધ તૂટે કે ઘણો મોળો પડવો અનિવાર્ય છે. તે થવા અર્થે પરવસ્તુની આત્મવિચારે કરી તુચ્છતા સમજાવી જરૂરી છે. પરવસ્તુની તુચ્છતા ભાસે તો ઉપયોગ પરપદાર્થથી વ્યાવૃત્ત થાય અને અંતર તરફ વળવાની સંભાવના પ્રગટે. પરપદાર્થની તુચ્છતા સમજવા અર્થે નીચેના સિદ્ધાંતોનું જ્ઞાન અને સમજણ જરૂરી છે :-

કર્મસિદ્ધાંતની સ્પષ્ટ સમજણ :

દરેક સંપ્રદાય અને દરેક ધર્મોમાં કર્મસિદ્ધાંતનો કોઈને કોઈ રીતે સ્વીકાર થયેલ છે. ‘જેવું વાવો તેવું લણો’, ‘કારણ આપો એવું કાર્ય નીપજે.’ પૂર્વે આપેલ કારણોના કાર્ય રૂપે દરેક ઉદય પ્રસંગ હોય છે. ઉદય તો પૂર્વના કારણોરૂપી આઘાતના પ્રત્યાઘાત છે. તેથી તેમાં પોતાની ઈચ્છા મુજબ ફેરફાર કરી શકાય નહિ. અંગ્રેજીમાં એને cause-effect relation/principle કહેવામાં આવે છે. તેથી જ જ્ઞાનીઓ કહે છે, ‘બંધ સમય જીવ ચેતીએ, ઉદય સમય શા ઉચાટ?’ કર્મના અબાધાકાળમાં જીવ પુરુષાર્થથી ઉત્કર્ષણ, અપકર્ષણ આદિ કરી શકે પણ ઉદયમાં આવ્યા પછી ફેરફાર શક્ય નથી. આ સમજણ સ્પષ્ટ હોય તો ઉદયનો શાંતભાવે સ્વીકાર કરવામાં જ જીવનું કલ્યાણ છે. ઈચ્છા પ્રમાણે કદાચિત ફેરફાર થાય તો તે જીવના પુણ્યકર્મના ઉદયના કારણે છે અને જીવનો પુરુષાર્થ નિમિત્તમાત્ર છે. ભ્રમથી જીવ પોતાના પુરુષાર્થ અને ઉદય વચ્ચે નિમિત્ત - નૈમિત્તિક સંબંધ હોવા છતાં કર્તા-કર્મ સંબંધ માની બેસે છે. આ અજ્ઞાનમય કર્તાભાવને લઈને મૂઢ, અજ્ઞાની જીવ ઉદયપ્રસંગને પોતાની ઈચ્છા મુજબ ફેરફાર કરવાના નિષ્ફળ પ્રયત્નો કરતો રહે છે. તેથી રાગ - દ્વેષ થાય છે નવા કર્મબંધનું કારણ બને છે.

અકાર્યકારણત્વ શક્તિની સમજણ :

વીતરાગ વિજ્ઞાનનો સનાતન નિયમ છે કે છ દ્રવ્યો સ્વતંત્રપણે પોતાના પરિણામ કરતાં રહે છે.

એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યના પરિણામ કરી શકે નહિ તેમજ ભોગવી શકે પણ નહિ. તદુપરાંત, બે દ્રવ્યો ભેગા મળી એક પરિણામ કરી શકે નહિ. બનારસીદાસજી લખે છે, ‘એક પરિણામકે ન કરતા દરવ દોઈ; દોઈ પરિણામ એક દરવ ન ધરતુ હૈ.’ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ આ દોહા પર પત્રાંક - ૩૧૬માં વિસ્તારપૂર્વક ખુલાસો કરેલ છે. બે દ્રવ્યો વચ્ચે સમયવર્તી નિમિત્ત-નૈમિત્તિક મેળવિશેષ સંબંધ હોય છે. દૃષ્ટિની વિપરીતતાને લઈ મૂઠ જીવ તેને કર્તા-કર્મ સંબંધ માની બેસે છે.

પરિણામની સ્વતંત્રતા/જવાબદારી:

ઉપર કહેલા સિદ્ધાંત પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જીવ પોતાના પરિણામ માટે પોતે જ સંપૂર્ણપણે જવાબદાર છે. ઉદય, વસ્તુ કે વ્યક્તિ રૂપ નિમિત્ત, કર્મ કે ત્રિકાળી દ્રવ્ય નિર્દોષ છે, અકિંચિત્કર છે. જીવ બાહ્ય પરિબળોની અસર નીચે નૈમિત્તિક ભાવ કરે ત્યારે બાહ્યમાં ઉપસ્થિત ચેતન કે અચેતન પદાર્થ પર નિમિત્તનો આરોપ કરાય છે.

પરિણામની સ્વતંત્રતામાં જ સંસાર કારાગ્રહમાંથી છૂટવાની ચાવી રહેલી છે. દ્રવ્યાસ્રવના ઉદયકાળે પણ ભાવાસ્રવ કરવા કે ન કરવા એમાં જીવની સ્વતંત્રતા છે. અનુકૂળ/પ્રતિકૂળ ઉદયમાં પ્રતિકારરહિત સ્વીકારભાવથી કર્મોદય નિર્જરી જાય છે અને દ્રવ્યાસ્રવોનું જોર પણ તૂટતું જાય છે. પછીના મુદ્દામાં આ બહુમૂલ્ય સિદ્ધાંત વધુ સ્પષ્ટ થાય છે.

બે દ્રવ્યો વચ્ચે ફક્ત નિમિત્ત-નૈમિત્તિક કે જ્ઞેય-જ્ઞાયક સંબંધ જ સંભવે છે. બે દ્રવ્યો વચ્ચે કર્તા-કર્મ સંબંધ વીતરાગ વિજ્ઞાનથી વિરુદ્ધ છે. દેહ અને આત્મા વચ્ચે નિમિત્ત - નૈમિત્તિક સંબંધ છે. ‘આત્માની સત્તા વડે તેહ પ્રવર્તે જાણ’. આત્માની ઈચ્છાનું નિમિત્ત પામી દેહની સર્વ ક્રિયા થાય છે. ઈચ્છા-અપેક્ષા માટે જીવ પોતે જવાબદાર છે. દ્રવ્યેન્દ્રિયોનો સદુપયોગ કે દુરુપયોગ કરવા માટે આત્માની ઈચ્છા અને અંતરંગ માન્યતા જવાબદાર છે. અજ્ઞાનવશ જીવ દેહની તમામ ક્રિયાને પોતાની ક્રિયા માની સંસાર પરિભ્રમણનું વિષયક ચાલુ રાખે છે.

સ્વજનો સાથેના સંબંધ પણ ઋણાનુબંધ માત્ર છે. દરેક જીવ પોતાની પર્યાયોના પ્રવાહકમમાં જ પરિણમતા રહે છે. અન્ય દ્રવ્યો-સ્વજનો સાથે માત્ર

નિમિત્ત-નૈમિત્તિક મેળવિશેષ સંબંધ હોય છે. દરેક જીવ પોતાના ‘ભાવ’ માટે સંપૂર્ણપણે જવાબદાર છે, અન્ય સ્વજનો કે મિત્રો તેમાં નિમિત્તરૂપ જ હોય છે. સર્વ સંબંધો સ્વાર્થરૂપ-પૂર્વનો હિસાબ ચૂકતે કરવા અર્થે છે. તેથી કોઈની પાસેથી અપેક્ષા રાખવી એ સમજણનો અભાવ છે. પૂર્વનો હિસાબ ચૂકતે કરવા નિષ્કામભાવે એકબીજા પ્રત્યે કર્તવ્ય-ફરજના કાર્યો કરી બધી ફાઈલો બંધ કરતા જવાનું છે. એકપણ ચેતન કે અચેતન સાથેની ફાઈલ - હિસાબ બાકી છે ત્યાં સુધી મોક્ષની પ્રાપ્તિ અસંભવ છે.

‘બંધ સમય જીવ ચેતીએ, ઉદય સમય શા ઉચાટ!’

આ બહુમૂલ્ય સૂત્ર પર ઊંડી વિચારણા કરીએ તો મુક્ત થવાની ચાવી હાથમાં આવે. પડઘા હંમેશાં અવાજ અનુસાર જ હોય. પૂર્વે પ્રતિકારરૂપ જે ઘોંઘાટ - અવાજ કરેલા તેના પડઘારૂપે વર્તમાન ઉદય આપણી સામે આવે છે. અબાધાકાળ પૂરો થયા પછી હવે તે પડઘામાં ફેરફાર કરવો શક્ય નથી. ઉદયનો શાંતભાવે સ્વીકારભાવ એ જીવના અંતરંગ પુરુષાર્થનો અવાજ છે અને ઉદયકર્મની નિર્જરા તથા મનની શાંતિ-અવિક્ષેપપણું એ અંતરંગ વિવેકરૂપ અવાજના પડઘા છે. સ્વીકારભાવ ધારાવાહી થતો જાય તેમ તેમ અનાદિની વૃત્તિનું બળ તૂટતું જાય અને ક્રમે કરીને ક્ષીણ થાય છે.

આવી સમજણ સાથે પર વસ્તુની તુચ્છતા સમજાયે વૈરાગ્ય અને ઉપશમ પ્રગટે છે, જે બુદ્ધિના વિપર્યાસપણાનું સદ્બુદ્ધિમાં રૂપાંતર કરે છે. હવે જીવ દ્રવ્યાનુયોગના સિદ્ધાંતોને સમજવાનો અધિકારી થાય છે. કર્મસિદ્ધાંતની સમજણ વધુ સ્પષ્ટ થાય છે. પોતાના પરિણામની જવાબદારીનો સ્વીકાર થાય છે અને નિમિત્ત, કર્મોદય, ઉદયપ્રસંગ કે અન્ય બાહ્ય પરિબળોને દોષરૂપે જોવાની ભૂલ ટળતી જાય છે. બાહ્ય ઉદય, સર્વ સંબંધો, પર વસ્તુની પ્રાપ્તિ - અપ્રાપ્તિ, દેહાદિ સંબંધી શાતા - અશાતા વગેરે સર્વે કર્મોદયને આધીન છે એ સમજણના આધારે શાંત ભાવે સ્વીકાર કરવાની ક્ષમતા પ્રગટે છે.

સ્વીકારભાવથી મળ (કષાય) અને વિક્ષેપ (ચંચળતા) ટળે છે. :-

આત્માની બહાર જે કંઈ બને તેનો

સ્વીકારભાવ એ અંતર્મુખતાની સાધનાનો પ્રાણ છે. સ્વીકારભાવમાં મનનો નિરોધ થતો જાય છે. અર્થાત્, મનશુદ્ધિ થાય છે. ઉપયોગનું બાહ્ય આકર્ષણ નિર્મૂળ થાય છે. સમજણપૂર્વક ઈન્દ્રિયોના વિષયો પ્રત્યે ઉપયોગ ખેંચાતો નથી. વૈરાગ્ય અને ઉપશમને લઈ ઉપયોગ નિર્લેપ રહે છે અને અંદર તરફ વળવાની ભૂમિકા બંધાતી જાય છે.

આ કાળમાં સમભાવરૂપ સ્વીકારભાવ થવો, પરિણમવો મહાવિકટ છે અને સમજણપૂર્વક સમપણે પરિણમે તેને જ્ઞાની નિકટભવી, સમીપમુક્તિગામી, આસન્નભવ્ય કહે છે. સ્વીકારભાવ સ્વચ્છંદતારૂપ મહાદોષનું મારણ છે. ‘અભ્યાસ સર્વનો ઉપાય છે’ એ જ્ઞાનીના અનુભવાત્મક વચનામૃતને હૃદયમાં અવધારી પુરુષાર્થ કરતા રહેવું એ મુમુક્ષુનું કર્તવ્ય છે. અનંતા જીવો એ રીતે જ મોક્ષ પામ્યા છે. ઈન્દ્રિયસંયમ - વૈરાગ્ય પ્રગટેલ હોવાથી ઈન્દ્રિયોના વિષયભૂત પદાર્થો પ્રત્યે ઉપયોગ ખેંચાતો નથી. અનાસક્ત બુદ્ધિરૂપ વૈરાગ્ય ઉપયોગને ઉદયથી નિરાળો રાખે છે. ઉદયનો સહજભાવે સ્વીકાર થતો જાય છે. તેથી રાગદ્વેષરૂપ મળ ઉત્પન્ન થતો નથી. સ્વીકારભાવ ધારાવાહી થતો જાય તેમ તેમ ચિત્તની ચંચળતા પણ ઘટતી જાય છે અર્થાત્, મળ અને વિક્ષેપને ટાળવાનો ઉપાય ઉદયનો સ્વીકારભાવ છે. સ્વ - પરના વિવેકરૂપ અંતરજાગૃતિથી અજ્ઞાન ટળે છે અર્થાત્, અંતરપરિણતિમાં સ્વ-પરના વિવેક સહિતનો સ્વીકારભાવ મળ, વિક્ષેપ, અને અજ્ઞાનની નિવૃત્તિનો ઉપાય છે. આ જ અનાદિની વૃત્તિનો ક્ષય કરવાનો અને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનો અમોઘ ઉપાય છે અને છેવટે મોક્ષપ્રાપ્તિ કરાવે છે. સ્વ - પર વિવેકરૂપ અંતરજાગૃતિના અભ્યાસ વિષે આગળ ઉપર વિચારણા કરીશું.

અવચેતન મનની વૃત્તિઓનું ઉપશમન થાય છે. :-

અવચેતન મનની વૃત્તિઓ પાતાળકૂવો છે. ઉદયપ્રસંગે થતો દોષ એ તો મહાસંગ્રહસ્થાનનો નમૂનો માત્ર છે. આપણે એ નમૂનાનું મિચ્છા મિ દુક્કડં કરીને માની લઈએ છીએ કે દોષ ટળી ગયો. ઘરની દીવાલમાં મોટું કાણું હોય અને ઉંદર પકડવાનું પાંજરું લાવી ઘરમાં આવતા ઉંદરોને પકડવાથી ઉંદરનો ત્રાસ -

અભાવ થતો નથી. બહાર આવેલ ઊધઈને દૂર કરવાથી દીવાલની અંદર અને ભૂગર્ભમાં રહેલી ઊધઈનો નિકાલ થતો નથી. તેવી રીતે, સપાટી પર આવેલ દોષને દૂર કરવાથી દોષની ગંગોત્રીરૂપ જન્મજન્માંતરની અનાદિની વૃત્તિઓ નિર્મૂળ થતી નથી. સપાટી પર આવેલ દોષનું મિચ્છા મિ દુક્કડમ્ એ તો સાપ ચાલી ગયા પછી તેના લિસોટા પર ઘા કરવા બરાબર છે.

સ્વીકારભાવમાં અવચેતન મનમાં ઘરબાઈને પડેલી અનાદિની વૃત્તિમાંથી પ્રતિકારો ઉઠતા નથી. દ્રવ્યાસ્રવનો ઉદય હોવા છતાં મોક્ષપ્રાપ્તિનું ધ્યેય અને છૂટવાની તીવ્ર ભાવના હોવાથી ભાવાસ્રવરૂપ વિભાવ કરવાને બદલે ઉદયોનો સ્વીકાર થાય છે. કર્મસિદ્ધાંતની સમજણને લઈ ફેરફાર કરવાની વ્યર્થતા સમજાય છે. અનાદિની વૃત્તિરૂપ સંસ્કારના મૂળ ઊંડા હોય છે. તેથી પહેલા પ્રયત્નપૂર્વક સ્વીકારભાવનો અભ્યાસ કરવો પડશે અર્થાત્, સામા વહેણે તરવાનું છે. પછી તે સહજ થતો જશે. અવચેતન મનનું નવનિર્માણ થાય છે. સ્વીકારભાવ આત્મલક્ષપૂર્વકનો હોવો અનિવાર્ય છે.

કર્તા - કર્મ અને નિમિત્ત - નૈમિત્તિક ભાવની સમજણ હોવાથી નિમિત્ત પ્રત્યે ઉદાસીનભાવ વર્તે છે. આવી પડેલ પરિસ્થિતિ મારા જ અઘાતીકર્મના ઉદયરૂપ છે. મારે ઈષ્ટ-અનિષ્ટપણું કરી સંસારને લંબાવવો નથી એ છૂટવાની ભાવનાને લઈ સ્વીકારભાવ મજબૂત થાય છે. ઉદયપ્રસંગ એ પૂર્વની ભૂલના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે છે. તેનો સ્વીકાર કરવાથી ભૂતકાળની ભૂલ નિર્મૂળ થાય છે અર્થાત્, તે ઉદયપ્રસંગ નવા કર્મબંધ વિના નિર્જરી જાય છે. પૂર્વે ભૂતકાળના પ્રસંગમાં તન્મય થઈ જે સંસ્કારરૂપ વૃત્તિ પુષ્ટ કરેલી તે વર્તમાન સ્વીકારભાવથી નિર્મૂળ થાય છે અને ક્ષીણ થતી જાય છે.

સ્વીકારભાવથી સંસાર પરિભ્રમણના પ્રત્યાખ્યાન, અંતરંગ મિથ્યા માન્યતાઓનું રૂપાંતરણ, અંતઃકરણની વિશુદ્ધિ કેવીરીતે થાય છે તથા સ્વીકારભાવમાં બધા તપ અંતરગર્ભિત કેવી રીતે છે વગેરે મુદ્દાઓની વિચારણા આવતા અંકમાં કરીશું. (ક્રમશઃ)

ભુજથી પંદરેક કિ.મી. દૂર આવેલા ગામ ચકાર (કોટડા) માં શ્રીમદ્ની સ્મૃતિ કરાવતું એક ભવ્ય સ્મારક - જો કે અત્યારે તો તદ્દન ખંડેર હાલતમાં મોજૂદ છે. તે બતાવે છે કે “ઈમારત કિતની બુલંદ થી !” શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સરસ્વતિ મંદિરના નામે સુવિખ્યાત આ આશ્રમની અત્યંત પવિત્ર જગ્યા છે; જે સમયના ઉતાર-ચઢાવનું કાળના સાક્ષીરૂપ નજરાણું છે.

ભુજ તાલુકામાં આવેલું આ “ચકાર આશ્રમ” નું સંકુલ હરિયાળા ડુંગરોની હારમાળા અને નદીઓની વચ્ચે શોભતું ત્રિભેટાનું સ્થાન છે. ઊંચાઈ પર આવેલું આ સ્થાન કોઈ હિલ સ્ટેશનની જેમ છે. આજથી ૪૫ વર્ષ પહેલા આ નદીઓ પણ જીવંત હતી. ગંગા-જમનાના કુંડ હતા, તેમાંથી સતત પાણી વહ્યા કરતું. આગળ જતાં ભેડ માતાજી (મોમાય માતાજી) ના સ્થાનકના નીચેના ભાગે એક વીડીમાંથી પાણી ઝર્યા કરતું.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમ બનાવવા માટે આવા ભૌગોલિક રીતે સુંદર અને રમણીય સ્થળની પસંદગી કરનાર સંત શુકદાસજી એટલે પોપટ મહાત્મા વંદનપાત્ર છે. આ મહાત્મા અહીં સુંદર વિદ્યાલય ચલાવતા હોવાની સાથે ભજન-કીર્તન તથા સત્સંગ સાથે શ્રીમદ્ના ઉત્તમ વિચારોનો પ્રચાર-પ્રસાર કરતા. વિદ્યાર્થીઓને રહેવા તથા ભણવાની સગવડવાળું આ વિદ્યાલય ઉત્તમ જીવનના પાઠ શીખવીને વિદ્યાર્થીઓના જીવનને ઘડવામાં ઉત્તમ ભૂમિકા ભજવતું હતું. જાણવા મળે છે તેમ - પાલનપુરના એક સમૃદ્ધ મુમુક્ષુ બહેને આ આશ્રમને ઊભો કરવામાં મહાભૂખ નાણાં આપ્યા હતા. એમનો તથા સ્વામીજીનો ઉદ્દેશ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના આદર્શોનો પ્રચાર-પ્રસાર થાય એવો હતો. આ આશ્રમ નાનકડા મહેલ જેવો ભાસતો હતો. એની ભવ્યતા અને દબદબાને લઈને કચ્છના રાજવી પણ અહીં મુલાકાતે પધારતા. આવી એક વખતની રાજવીની મુલાકાત સરસ્વતિ મંદિરના પ્રાંગણમાં ચાલતી શાળાના શિક્ષકો માટે યાદગાર સંભારણું બની હતી.

સાથે-સાથે બીજો આ એક પ્રસંગ પણ યાદ કરવા જેવો છે. કચ્છમાં ત્યારે મહારાવશ્રીનો અમલ સૂરજની જેમ તપતો હતો. એમના બે કુંવરો યુવાનીના તોરમાં આ કુમાર સાહેબો એ સમયે કચ્છના વિવિધ ભાગોમાં જંગલોમાં શિકારની નિર્દય રમત ખેલવા ઉપડી જતા.

આ તરફ ચકાર આશ્રમમાં હવે અઘતન ઢબે શિક્ષણ અપાતું થયું હતું. વધુ ક્વાર્ટર્સ પણ બંધાયા, સ્વામીજી પોતે પણ આધુનિક વિચારના હતા. ક્રાંતિકારી વિચારસરણી ધરાવતા હતા. એ વખતે મહારાવશ્રી વૃદ્ધાવસ્થાને આરે પહોંચેલા. એમની સત્તા હવે તેમના પછીના રાજવી ભોગવતા. ફરી એકવાર સ્વામીજીના આમંત્રણથી મહારાવશ્રી આશ્રમ પધાર્યા. એમનું ભવ્ય સ્વાગત થયું. આશ્રમના વિદ્યાર્થીઓના સંસ્કારો, પ્રગતિ જોઈએ, તેઓ ખૂબ જ પ્રભાવિત થયા અને સ્વામીજીને પૂછ્યું કે, “કોઈ તકલીફ તો નથી ને?” ‘રાજ’ તરફથી કોઈ મદદની જરૂર હોય તો જરૂર જણાવશો.” અને માગી લેવા જણાવ્યું.

સ્વામીજીએ સવિનય ઉત્તર આપ્યો, “ખાસ તો કોઈ તકલીફ નથી, પણ આ વિસ્તારમાં નૈસર્ગિક સંપદાનો પાર નથી તેથી વિવિધ પ્રકારના પક્ષીઓ અને પ્રાણીઓ નિર્ભય બનીને નિત્ય વિહરતા રહે છે તેથી ક્યારેક કુંવરો પણ અહીં શિકારે આવવા લલચાય છે; તે સ્વાભાવિક છે, પણ આપ નામદાર જો એવો ફરમાન કરાવો કે, “આ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આશ્રમની અંદરથી જ્યાં સુધી નજર પહોંચે ત્યાં સુધી કોઈએ પણ શિકાર ખેલવો નહીં...” અને મહારાવશ્રીએ વચન આપ્યું. પછી સ્વામીજીના આશિષ લઈને વિદાય લીધી.

રાજવીની વિદાય પછી થોડા સમયમાં જ યોગાનુયોગ આશ્રમની જાહોજલાલીના વળતા પાણી થયા. જે મદદ પાલનપુરથી આવતી તે બંધ થઈ તેથી આશ્રમ મુશ્કેલીમાં મૂકાયો.

હવે આ તરફ રાજકુટુંબમાં કુમાર સાહેબોને
(અનુસંધાન પાના નં. ૧૦ પર)

તપસ્યા

* * * * * ડૉ. કાલિદાસ પ્રજાપતિ * * * * *

સંસ્કૃત 'તપ્' ધાતુ પરથી તપ શબ્દ બને છે. તપનો અર્થ છે - તપવું. તપસ્યા એ તપવાની પ્રક્રિયા સૂચવે છે. સ્થૂળ રીતે જોઈએ તો ખાણમાંથી સોનાને, હીરાને શુદ્ધિકરણની પ્રક્રિયા દ્વારા નવા રૂપ-રંગ આપવામાં આવે છે ત્યારે જ તેનો ચળકાટ માનવોના ચિત્તને હરે છે. સૂક્ષ્મ રીતે જોઈએ તો આત્મા પણ દિવ્ય પ્રકાશસંપન્ન હીરો છે પણ કષાયોના આવરણમાં તેનું સત્ત્વ ઢંકાઈ ગયું છે. જેમ રાખને દૂર કરતાં સળગતો અંગારો આપણું ધ્યાન ખેંચે છે તે રીતે આત્મા ઉપરના વ્યર્થ આવરણોને ભેદવાની, તેને પૂર્ણ શુદ્ધિ બક્ષવાની ક્રિયા તે જ તપ છે.

સમય પરિવર્તનની સાથે કાર્ય કરવાની પદ્ધતિમાં પણ પરિવર્તન આવે છે. પ્રાચીન ઋષિમુનિઓએ જે તપ કર્યા તે આજે શક્ય નથી. ઘરગૃહસ્થમાં ન્યારા, ખ્યારા રહીને કમલપુષ્પની જેમ પવિત્ર જીવન જીવનાર સાધકોએ લૌકિક અને અલૌકિક જવાબદારીઓના અશ્વો પર રહીને, તેની સમતુલા જાળવીને તપ કરવાનું છે. તેથી સમગ્ર દિનચર્યાને એવી રીતે ગોઠવવી પડે કે જેથી બંને કાર્યોને ન્યાય આપી શકીએ.

દેહ અને આત્માની ભિન્નતાની અનુભૂતિ કરતાં આત્મા જ અગ્રસ્થાને રહે છે, આત્મા જ શરીરના માધ્યમ દ્વારા સર્વ કાંઈ કરે છે. આમ છતાં પુરુષાર્થની સરળતા માટે આપણે તપના ત્રણ પ્રકાર પાડીએ છીએ. (૧) માનસિક તપ (૨) વાચિક તપ (૩) શારીરિક તપ.

માનસિક તપ : મનની ગતિ ઉપર જ સાધકની ઉન્નતિ કે અવનતિ રહેલી છે. પણ મન જો 'મન્મનાભવ'ના મંત્રને સાકાર કરતું હોય તો સ્થિતિ સંપન્ન રહે. પણ દરેક સાધકના મનની ગતિનો આલેખ ભિન્ન છે. જ્યાં મનને યોગ્ય દિશા, કાર્ય આપવામાં આવે છે ત્યાં સુખ, શાંતિ અને પ્રાપ્તિ છે પણ મન જ્યારે કષાયોના પાશમાં બંધાય છે ત્યારે જ વ્યથા અને કથા શરૂ થાય છે, જે માનવ માટે દુઃખ, અશાંતિ, અસ્વસ્થતાનું

કારણ બને છે. તેથી તપસ્યા દ્વારા મનને નિર્મળ બનાવીએ. જ્યાં આત્માના સર્વ ગુણો અને સર્વ શક્તિઓનું સંપૂર્ણ પ્રતિબિંબ નિહાળવ મળે, સર્વ પ્રત્યે આત્મિક દષ્ટિકોણ અને સર્વ શક્તિઓનું સંપૂર્ણ પ્રતિબિંબ જોવા મળે. સર્વ પ્રકારના બંધનોથી મુક્ત સ્થિતિ રહેવી જોઈએ. જ્યાં દેહધારીઓ સાથે દુન્યવી પ્રતીકિ કે આકર્ષણ હશે ત્યાં શાશ્વત પ્રસન્નતા જોવા નહીં મળે. તેથી સર્વપ્રકારની આસક્તિથી પર રહેવાનું, સુખ સગવડો માટેનાં ભૌતિક સાધનો કે આવાસો પ્રત્યેની પણ આસક્તિ ના રહે, હું આ પ્રકારની જ સેવા કરું એની પણ આસક્તિ નહીં, બંધન નહીં. પરમાત્માનું કાર્ય છે અને પરમાત્મા જ કરાવી રહ્યા છે. હું તો નિમિત્તમાત્ર છું. તે માટે મારો આગ્રહ કે પૂર્વગ્રહ પણ ના હોય. બુદ્ધિ સ્વચ્છ હોય તો જ પરમાત્માની યાદ ટકી શકે છે. વર્તમાન સમયે લાઈટ માઈટ બનીને મનસાસેવા માટેની તૈયારી કરવાની છે. સમેટવાની શક્તિની તીવ્રતા વધશે. ઉપશમવૃત્તિ રહેશે, તો જ અશરીરી અવસ્થા ટકી શકશે. શારીરિક તપમાં વાચિક તપ આવી જાય છે.

વાચિક તપ : વાચિક તપ પણ મહત્વપૂર્ણ છે. ઓછું બોલો, ધીરે બોલો, મીઠું બોલો આ વાંચિક તપની પુરુષાર્થ છે. મૌન એ પણ વાચિક તપ છે. માત્ર વાણીનું જ મૌન ના રહેતાં મનમાં કોઈ વ્યર્થ, નિરર્થક વિચારો પણ ના ચાલવા જોઈએ. મનમાં ઈશ્વરી યાદ અને વિશ્વકલ્યાણના વિચારો આવે.

વાણી જ મિત્રો અને શત્રુઓ બનાવે છે. સાધકની વાણીમાં આત્માઓનાં દુઃખો દૂર કરી તેને શીતળતા બક્ષવાની શક્તિ હોય. આંતરિક સ્થિતિ જો સંપન્ન અને પરિપક્વ હશે તો જ વાણીમાં તેનું પ્રતિબિંબ પડશે. વાણીમાં કડવાશ આવે, નિંદાકુથલી આવે તો એનો અર્થ એ જ કે આંતરિક અવસ્થામાં હજુ ઊણપ છે. પુરુષાર્થમાં ઢીલાશ છે. કથની અને કરણીમાં ભિન્નતા છે. જ્યારે જ્યારે આપણે વાણી ઉચ્ચારીએ

(અનુસંધાન પાના નં. ૩૬ પર)

બાળ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ એ. શાહ

(૧) તૃષ્ણા

મહાત્મા ઈબ્રાહિમ પોતાની કુટિરમાં બેસીને કોઈ શાસ્ત્રનું પરિશીલન કરી રહ્યા હતા. એવામાં એક માણસ તેમની સામે આવીને ઊભો રહ્યો અને તેણે મહાત્મા ઈબ્રાહિમને પ્રશ્ન કર્યો. ઈબ્રાહિમે તેને આદરપૂર્વક પોતાની સામે બેસાડ્યો અને પૂછ્યું, “ભાઈ, અત્યારે મારી પાસે આવવાનું કારણ?” પેલો બોલ્યો, “આપને હું કશીક ભેટ આપવા આવ્યો છું. આપ એ ભેટનો સ્વીકાર કરીને મને કૃતાર્થ કરો.” આમ બોલીને તેણે એક કોથળી ઈબ્રાહિમ સામે મૂકી.

સંત ઈબ્રાહિમ તે કોથળીને અડક્યા નહિ. એમણે પૂછ્યું, “ભાઈ, આ કોથળીમાં શું છે?” પેલો બોલ્યો, “અરે, એમાં પૂરી એક હજાર સોનામહોરો છે! આપ એનો સ્વીકાર કરો.”

સંત ઈબ્રાહિમ જરા વિચારમાં પડ્યા. થોડીવારે તેમણે કહ્યું, “ભાઈ, તમે પ્રેમથી આ સોનામહોરો મને આપતા હશો, પણ મારાથી તમારી સોનામહોરોનો સ્વીકાર થઈ શકે નહિ.”

પેલાએ આશ્ચર્ય પામી પૂછ્યું, “કેમ, મારી આ સોનામહોરોનો આપ અસ્વીકાર કેમ કરો છો? કાંઈ કારણ?” સંત ઈબ્રાહિમ બોલ્યા, “કારણ એ કે દરિદ્ર માણસ પાસેથી હું દાન લેતો નથી. મારો નિયમ છે કે ગરીબ પાસેથી દાન-ભેટ કદી લેવાં નહિ.”

“અરે, હું ગરીબ નથી. હું તો એક મોટો ધનાઢ્ય છું.”

“તમે ધનાઢ્ય હશો તેની ના નહીં! પણ, તમને શું એવી ઈચ્છા નથી કે તમારી દોલતમાં હજી વધારો થાય તો ઠીક?”

“હા, એવી ઈચ્છા તો જરૂર મને થાય છે!”

“એટલે જ તમે મોટા ગરીબ છો! જેની તૃષ્ણા મરી નથી એ સદાયનો ગરીબ, બલકે, ભિખારી જ કહેવાય!”

(૨) મનેજ તમારો પુત્ર ગણો

મહારાજા છત્રસાલ પ્રજાવત્સલ હતા. પ્રજાનું સુખદુઃખ જાણવા તેઓ પ્રજા પાસે જતા અને એમનાં સુખદુઃખ વિશે પૂછ્યા કરતા. તેઓ માનતા કે, ‘જે રાજાના રાજ્યમાં લોકો દુઃખી રહે છે એ રાજા અવશ્ય નરકગામી બને છે.’ પ્રજાનું સુખ એ તેમનું સુખ હતું અને પ્રજાનું દુઃખ એ તેમનું દુઃખ હતું! પ્રજાની સુખાકારી કેમ વધે એ જ એક ચિંતા તેમણે પોતાના જીવનમાં સેવી હતી.

ભરાવદાર શરીર, ભવ્ય કપાળ, વિશાળ લોચન અને રૂપાળો દેવ જેવો ચહેરો ધરાવતા આ મહારાજા છત્રસાલ પર કોઈ એક સ્ત્રી મોહિત થઈ ગઈ હતી. એ સ્ત્રી એકવાર છત્રસાલ પાસે આવી. તે સમયે છત્રસાલ પાસે બીજું કોઈ હતું નહિ. તેઓ એકલા જ પોતાના ખંડમાં બેઠા હતા.

એકાંતનો લાભ લઈ એ બાઈએ છત્રસાલને કહ્યું, “મહારાજ, હું એક ખૂબ દુઃખિયારી બાઈ છું.”

છત્રસાલે તરત જ કહ્યું, “હું પ્રજાનાં દુઃખ દૂર કરવા જ શાસન ચલાવું છું. બોલો, તમારું દુઃખ કેવા પ્રકારનું છે? હું જરૂર તમારું દુઃખ દૂર કરવા મારાથી શક્ય તમામ પ્રયાસો કરીશ. બોલો, તમને શું દુઃખ છે?”

બાઈએ આજુબાજુ નજર ફેરવીને પાકી ખાતરી કરી લીધી કે અહીં તે બેના સિવાય ત્રીજું કોઈજ નથી. બાદ તે બોલી, “મહારાજ, મારે કોઈ સંતાન નથી. મારે તમારા જેવો તેજસ્વી પુત્ર જોઈએ છે! બોલો, તમે મદદ કરશો?”

આ શબ્દો સાંભળતાં જ છત્રસાલ સ્તબ્ધ બની ગયા! આ સ્ત્રી આવી અધમ માંગણી કરશે એવો તો તેમને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો. થોડી ક્ષણો બાદ, સ્વસ્થ થઈને તેમણે એ બાઈને કહેવા માંડ્યું, “મા, તમારે મારા જેવો તેજસ્વી પુત્ર જોઈએ છે ને? તો લો, આજથી હું જ તમારો પુત્ર છું! આ છત્રસાલને

તમે આજથી તમારો પુત્ર માનો !”

એટલું કહીને, કોઈ પુત્ર પોતાની જનેતાનાં ચરણોમાં માથું ઝુકાવે એમ છત્રસાલે એ બાઈના ચરણોમાં માથું ઝુકાવ્યું અને કહ્યું, “મા, તમારા આ પુત્રને આશીર્વાદ આપો.”

પેલી બાઈની શરમનો કોઈ પાર રહ્યો નહિ અને પોતાની અણછાજતી માંગણી માટે તેને ખૂબ પશ્ચાત્તાપ થઈ આવ્યો.

(૩) સાચો ત્યાગ

એક દિવસ મહાત્મા જવનિદ બગદાદી પાસે એક યુવાન આવ્યો અને બોલ્યો, “મહાત્મનુ! મેં મારી તમામ સંપત્તિની ફંકીરોને ખેરાત કરી દીધી છે. માત્ર આ એક હજાર રૂપિયા જ મારી પાસે રહ્યા છે. અને તે આપને સમર્પણ કરવા આવ્યો છું. આપ તેનો સ્વીકાર કરો.”

મહાત્માએ કહ્યું, “મારે પૈસાની શી જરૂર? તું નદીમાં આ હજાર રૂપિયા ફેંકી આવ એ ઉચિત ગણાશે.”

યુવાન તો ઉપડ્યો નદી તરફ! થોડીવારમાં તે નદીકિનારે આવી પહોંચ્યો. ત્યાં નદીકાંઠે બેસીને તેણે એક એક રૂપિયો ગણી ગણીને બધા રૂપિયા નદીમાં ફેંકી દીધા અને પછી ત્યાંથી પાછો ફર્યો.

તેને મનમાં થઈ રહ્યું હતું કે, પોતે હજાર રૂપિયા નદીમાં ફેંકી દીધા એ વાતની મહાત્મા જવનિદ બગદાદી જરૂર પ્રશંસા કરશે અને કહેશે કે, ‘તું ખરેખર એક સાચો ત્યાગી છે! આવો ત્યાગ તો કોઈ વિરલા જ કરી શકે.’

તે જવનિદ પાસે આવ્યો અને નદીમાં પોતે એક પછી એક બધા રૂપિયા ફેંકી દીધા હતા એ વાત કહી સંભળાવી. પણ આ વાત સાંભળીને જવનિદના મુખ પર પ્રસન્નતાનો ભાવ ઊપસ્યો નહિ!

તેમણે કહ્યું, “તારો આ ત્યાગ સાચો ત્યાગ નથી. જ્યાં ગણ્યા વિના એક સામટા હજાર રૂપિયા ફેંકી દેવાના હતા ત્યાં તે એક એક રૂપિયો ગણી ગણીને હજાર રૂપિયા નદીમાં ફેંક્યા ! ભાઈ, ત્યાગમાં આવા હિસાબ હોય નહિ ! તેં એક એક રૂપિયો ગણ્યો એ જ બતાવે છે કે હજી સંપત્તિ પ્રત્યેનો તારો મોહ નિર્મૂળ થયો નથી. જો સંપત્તિ પ્રત્યે તને લેશમાત્ર પણ

મોહ ન હોત તો તું રૂપિયા ગણવા બેઠો ન હોત અને એક જ ક્ષણે તેં એ હજાર રૂપિયા એકસાથે નદીમાં નાખી દીધા હોત ! ત્યાગમાં વળી હિસાબ શાના? સાચો ત્યાગ તો એ ગણાય કે, આંખો મીંચીને, જેમ સાપ કાંચળી ઉતારે તેમ, સંપત્તિનો ત્યાગ કરીને સીધા સંન્યસ્તના માર્ગે ચાલી નીકળવું. જ્યાં સુધી ત્યાગમાં લેખાંજોખાંની દૃષ્ટિ હોય ત્યાં સુધી એને સાચો ત્યાગ કદી કહી શકાય નહિ.”

તપસ્યા

પાન નંબર - ૩૪ પરથી ચાલુ...

ત્યારે પૂરી સભાનતા સાથે, તેના આદિ, મધ્ય, અંતનો વિચાર કરીને ઉચ્ચારીએ. સમજપૂર્વક, સદ્ભાવપૂર્વક, સન્માન અને સૌજન્ય જળવાય તે રીતે વાણીનો વ્યવહાર કરવાની ટેવ પાડીએ. વાચિકતપમાં સંપન્નતા આવતાં તેના અનેક ફાયદાઓનાં મીઠાં ફળો આપણે ચાખી શકીશું.

શારીરિક તપ : ‘શરીરમાદં બલુ ધર્મ-સાધનમ્’ અર્થાત્ શરીર જ ધર્માચરણનું માધ્યમ છે. શરીર રૂપી સાધનને પરમાત્માની થાપણ સમજી તેની સર્વ કર્મોન્દ્રિયો દ્વારા યોગીજીવનને અનુરૂપ દિવ્ય વ્યવહાર થાય. તેથી જ દેવતાઓનાં સર્વ અંગોને કમળની ઉપમા આપવામાં આવી છે. દા.ત. હસ્તકમળ, નેત્રકમળ, મુખકમળ. સાધકનું શરીર ચૈતન્યમંદિર બને તે શારીરિક તપ છે. સાથે સાથે યોગીએ જિહ્વારસને પણ જીતવો જોઈએ. આસક્તિવશ ભોજન કે ખાદ્ય પદાર્થો પ્રત્યેની લોલુપતા ન રહેવી જોઈએ.

એક વાર મહારાષ્ટ્રના પ્રસિદ્ધ ન્યાયાધીશ મહાદેવ ગોવિંદ રાનડેને તેમનાં પત્નીએ કેરી આપી. કેરી ખૂબ જ મીઠી હતી. રાનડેને તે ભાવતી હતી. તેથી એક કેરી ખાઈ ગયા અને પત્નીને કહ્યું કે કેરી બહુ મીઠી છે. પછી તેઓ વાંચવામાં તલ્લીન થઈ ગયા. એમના પત્નીએ આગ્રહ કર્યો કે બીજી કેરી લાવું? કેરીનો ટોપલો પડ્યો હોવા છતાં પણ એમણે બીજી કેરી લેવાની ના પાડી. તેમણે કહ્યું કે માનવે સ્વાદેન્દ્રિયના ગુલામ ન બનવું જોઈએ. આહાર અને નિદ્રા ઉપરનું નિયમન જરૂરી છે.

જીવન ઉપવન : દિવાળી પુસ્તિકા

વિ. સં. ૨૦૧૮

- (૧) કવર સાથે 'જીવન ઉપવન' ગુજરાતી પુસ્તિકાની ૫૩૨૨ કિંમત એક નંગના રૂા. ૧૦/- (દશ રૂપિયા પૂરા) રાખેલ છે.
- (૨) નામ-સરનામું છાપવા માટે ઓછામાં ઓછો ૫૦૦ પુસ્તિકાઓનો ઓર્ડર હોવો જરૂરી છે. તેનો પ્રિન્ટીંગ ખર્ચ એક નંગના રૂા. ૧/- (એકે એક પૂરા) ચૂકવવાના રહેશે.
- (૩) ઓર્ડરફોર્મ મુજબ પુસ્તિકાની કિંમત તથા પ્રિન્ટિંગ ચાર્જ તેમજ પોસ્ટેજ ખર્ચની રકમ રૂબરૂ અથવા ઓનલાઇન પેમેન્ટ દ્વારા મોકલવાની રહેશે. બેંકનું નામ વગેરે વિગત આ અંકના પાના નં. ૩ પર આપવામાં આવી છે. જેમનું પેમેન્ટ આવશે, તેમના ઓર્ડર જ સ્વીકારવામાં આવશે તેની ખાસ નોંધ લેવી.
- (૪) તા. ૨૫-૧૦-૨૦૨૧ સુધીમાં ઓર્ડરફોર્મ મોકલી આપવા વિનંતી છે. નામ અને સરનામું અંગ્રેજી કે ગુજરાતીમાં જે રીતે છાપવાનું હોય તે પ્રમાણે જ ફોર્મ ભરવું. પુસ્તિકાના ઓર્ડર માટેના મુખ્ય સંપર્કસૂત્ર :- મેનેજરશ્રી વિજયભાઈ પટેલ, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા. (મો) ૯૩૨૭૦૯૦૩૯૩.

દિવાળી પુસ્તિકા માટેનું ઓર્ડરફોર્મ

કેટલા નંગનો ઓર્ડર છે ? _____ નામ છાપવાનું છે ? _____ હા/_____ ના
નામ/એડ્રેસ જે પ્રમાણે છાપવાનું હોય તેની વિગત આ બોક્સમાં બની શકે તો ટાઈપ કરીને આપો.

તમારું ઇ-મેલ એડ્રેસ : _____ ફોન : _____

નીચેના સેવાભાવી મહાનુભાવો પાસેથી દિવાળી પુસ્તિકાઓ પ્રાપ્ત થઈ શકશે.

સંપર્કસૂત્રો :

મુંબઈ

અમદાવાદ	મુંબઈ
(૧) શ્રી મુકેશભાઈ આર. શેઠ
શેઠ સન્સ : ફોન : (ઓ) ૨૫૩૫૬૬૪૬
(ઘર) ૨૬૪૦૧૨૫૧
મો. ૯૮૨૫૫ ૧૮૮૦૦	(૧) શ્રી કાંતિભાઈ કારાણી (રૂપમ ડ્રાયફ્ટ્સ)
મોબાઈલ : ૯૦૦૪૦ ૪૪૪૦૫
ફોન : (૦૨૨) ૨૮૮૨૯૨૪૯ / ૨૮૮૯૭૩૮૦
(૨) ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી, સોનેજી હોસ્પિટલ
ફોન : ૨૫૩૨૩૪૫૪, ૯૮૨૪૦ ૪૭૬૨૧	(૨) શ્રી પુનિતભાઈ એસ. મહેતા
C/O. મહેતા બ્રધર્સ એન્ડ કંપની
ફોન : (૦૨૨) ૨૨૬૭૪૯૪૦
મો. ૦-૯૮૨૦૪ ૦૦૨૬૭
(૩) શ્રી જયેશભાઈ શાહ, શાલિભદ્ર સ્ટેશનર્સ
ફોન : ૨૫૬૨૧૪૯૭, ૨૫૬૨૧૭૪૮
મો. ૯૯૦૯૦ ૦૬૦૪૮	(૩) શ્રી નીતિનભાઈ પારેખ
ફોન : (૦૨૨) ૨૪૦૭૬૨૦૦
મો. ૦-૯૮૨૦૩ ૨૯૨૭૭

BANGLORE

શ્રી જયેશભાઈ જૈન (સુજય એન્ટરપ્રાઈઝ)

ફોન : (૦૮૦) ૨૨૮૭૨૮૮૮,

મો. ૦-૯૩૪૧૦૪૧૮૪૭

૦-૯૯૪૫૮૨૨૮૫૬, ૦-૯૯૮૦૭૨૪૬૧૯

CHENNAI

શ્રી કિરણભાઈ તુરબિયા

મો. ૦-૯૮૪૦૧ ૮૯૧૦૪

હિંમતનગર

શ્રી જયંતીભાઈ કે. શાહ

ફોન : (૦૨૭૭૨) ૨૩૪૬૪૮, મો. ૯૩૭૭૪ ૬૭૯૫૬

KOLKATA

શ્રી અશ્વિનભાઈ ભાનુભાઈ દેસાઈ

૩૫-૧, જવાહરલાલ નહેરુ રોડ,

કેલાસ બિલ્ડિંગ, ફ્લેટ નં. ૧૧એ, કોલકાતા.

મો. ૦-૯૩૩૧૦ ૮૫૮૪૮/૪૭

લક્ષ્મીપુરા

શ્રી લાલજીભાઈ પટેલ - ફોન : (૦૨૭૭૫) ૨૪૧૩૭૪

મો. ૯૯૨૪૭૪૨૨૭૫, ૭૬૯૮૨૮૪૭૪૫

PUNE

શ્રી શૈલેષભાઈ પ્રતાપભાઈ મહેતા

ફોન : (૦૨૦) ૨૪૪૫૪૪૬૪, ૦-૯૭૬૩૭૨૮૨૮૯

રાજકોટ

શ્રી નરેન્દ્રભાઈ વૃજલાલ શાહ

ફ્લેટ નં. ૨, કૃતિ ગોલ્ડ એપાર્ટમેન્ટ,

૪, બાલમુકુંદ પ્લોટ, નિરમલા કોન્વેન્ટ રોડ,

રાજકોટ. ફોન : (૦૨૮૧) ૨૫૮૫૧૯૦

મો. ૯૪૨૭૨ ૫૪૫૫૯

રબિયાલ

શ્રી રામજીભાઈ પટેલ (લોકનાદ શિક્ષણ સંકુલ)

ફોન : (૦૨૭૧૬) ૨૬૭૬૩૩, ૯૮૨૫૪૮૪૭૯૫

સુરેન્દ્રનગર

શ્રી અપૂર્વભાઈ સુરેશભાઈ શેઠ

વર્ધમાન મૂળજી એન્ડ સન્સ

ફોન : (૦૨૭૫૨) ૨૩૨૩૦૬, ૨૮૫૧૭૮

મો. ૯૮૨૫૩ ૫૫૯૨૧, ૯૪૨૬૭ ૫૫૧૬૬

વડોદરા

શ્રીમતી શિલ્પાબેન પુલકિતભાઈ મહેતા

C/o. ભારત ઉદ્યોગ હાટ

ફોન : (૦૨૬૫) ૨૪૨૬૭૯૭,

(ઘર) ૨૪૮૧૭૩૮, મો. ૯૩૭૬૨ ૧૬૨૬૬

OVERSEAS

U. K. (0044)

1. Mrs. Shrutiben Malde - Ph. 208-668-3057

2. Mr. Vinaybhai K. Shah

Ph. 208-951-5424, 740-711-9456

3. Mr. Harshadbhai Sanghrajka

Ph. 208-954-9632, 192-324-9898

M. 0044-796-972-2109

U.S.A. (001)

4. Mr. Prafulbhai Lakhani

Ph. 631-423-9647, (O) 516-679-1200

M. 516-901-9368

5. Mr. Mahedrabhai Khandhar

Ph. 714-894-2930, 714-376-5112

6. Mr. Birenbhai Pravinbhai Mehta

Ph. 714-389-3672

KENYA

7. Mr. Manubhai S. Shah, Ph. 254-2375-1679

CANADA (Toronto)

8. Mr. Jyotindrabhai Soneji, Ph. 905-669-5318

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થાના આગામી કાર્યક્રમોની રૂપરેખા

તારીખ	તિથિ	વાર	વિગત
૧૧-૯-૨૦૨૧ થી ૨૦-૯-૨૦૨૧	ભાદરવા સુદ પાંચમથી ભાદરવા સુદ ચૌદશ	શનિવારથી સોમવાર	શ્રી દશલક્ષણ મહાપર્વ
૨૧-૧૦-૨૦૨૧	આસો વદ એકમ	ગુરુવાર	શ્રી આત્મસિદ્ધિ રચના દિન અને શ્રી લઘુરાજ સ્વામી જન્મદિન
૦૨-૧૧-૨૦૨૧ થી ૦૫-૧૧-૨૦૨૧	આસો વદ તેરસથી કારતક સુદ એકમ	મંગળવારથી શુક્રવાર	દીપાવલી આરાધના શિબિર
૦૯-૧૧-૨૦૨૧	કારતક સુદ પાંચમ	મંગળવાર	જ્ઞાનપંચમી
૧૮-૧૧-૨૦૨૧	કારતક સુદ પૂનમ	ગુરુવાર	પરમકૃપાળુદેવની જન્મજયંતી
૦૧-૧૨-૨૦૨૧ ૦૩-૧૨-૨૦૨૧	કારતક સુદ પાંચમ	બુધવારથી શુક્રવાર	ડિસેમ્બરની શિબિર

સંસ્થાના ફોન નંબરના ફેરફાર અંગે

સંસ્થાના જૂના ફોન નંબર રદ થયા છે. હવેથી નીચે દર્શાવેલ સંસ્થાના નવા મોબાઇલ નંબર પરથી સંસ્થાનો સંપર્ક થઈ શકશે, જેની નોંધ લેવા વિનંતી છે.

(૧) ૯૪૨૮૬૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય / એકાઉન્ટસ) (૨) ૯૪૨૮૬૬૨૩૭૬ (રિસેપ્શન / આવાસ)

ભારતના કેટલાક જૈન સાધુ-સાધ્વીજીઓના ચાતુર્માસની યાદી

અમને પ્રાપ્ત થયેલી માહિતી અનુસાર ભારતભરમાં ચાતુર્માસ કરનારા જૈન સાધુ-સાધ્વીજીઓની યાદી આ પ્રમાણે છે. :-

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિદ્યાસાગરજી મહારાજ - તીલવાડા ઘાટ, જબલપુર (મ.પ્ર.)

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વર્ધમાનસાગરજી મહારાજ - કોથલી (કર્ણાટક)

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વસુનંદિજી મહારાજ - તારંગા-તપોવન (ગુજરાત)

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી કનકનંદિજી મહારાજ - સાગવાડા (રાજસ્થાન)

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી સુનીલસાગરજી મહારાજ - અલીન્દ્રા પાર્શ્વનાથ (રાજસ્થાન)

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી અનુભવસાગરજી મહારાજ - સાગવાડા (રાજસ્થાન)

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી સુંદરસાગરજી મહારાજ - મોહનકોલોની, બાંસવાડા (રાજસ્થાન)

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી તીર્થનંદિજી મહારાજ - માંગીતુંગી (મહારાષ્ટ્ર)

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિરાગસાગરજી મહારાજ - ઈટાહ (ઉ.પ્ર.)

પૂજ્ય ગણધરાચાર્યશ્રી કુંથુસાગરજી મહારાજ - કુંથુગિરિ, કોલ્હાપુર (મહારાષ્ટ્ર)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી કુમુદનંદિજી મહારાજ - સત્યમનગર, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી પ્રણામસાગરજી મહારાજ - ઈન્દોર (મ.પ્ર.)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી પુલકસાગરજી મહારાજ - પાલઘર (મહારાષ્ટ્ર)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી સંભવસાગરજી મહારાજ - સમ્મેદશિખરજી (ઝારખંડ)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી સિદ્ધાંતસાગરજી મહારાજ - દમોહ (મ.પ્ર.)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી પ્રજ્ઞસાગરજી મહારાજ - દિલ્હી
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી પુષ્પદંત સાગરજી મહારાજ - પુષ્પગિરિ (મ.પ્ર.)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ગુપ્તિનંદીજી મહારાજ - ઔરંગાબાદ (મહારાષ્ટ્ર)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વિશુદ્ધસાગરજી મહારાજ - સમેતશિખર (ઝારખંડ)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વસુનંદિજી મહારાજ - તપોવન, તારંગા (ગુજરાત)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી પદ્મસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ - ગાંધીનગર (ગુજરાત)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી રત્નસુંદરસૂરીશ્વરજી મ.સા. - મુલુન્ડ (W) મુંબઈ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી મહાશ્રમણજી - ભીલવાડા (રાજસ્થાન)
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી વીરેન્દ્રજી સ્વામી (દરિયાપુરી સંપ્રદાય) - સુરેન્દ્રનગર
 તપાગચ્છાધિપતિ આચાર્યશ્રી મનોહરકીર્તિસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા. - નવરંગપુરા, અમદાવાદ
 ગચ્છાધિપતિ આચાર્યશ્રી હેમસૂરિશ્વરજી મ.સા. - પાલડી, અમદાવાદ
 ગચ્છાધિપતિ આચાર્યશ્રી રાજશેખરસૂરીશ્વરજી મ.સા. - સોલા, અમદાવાદ
 ગચ્છાધિપતિ આચાર્યશ્રી રાજયસૂરીશ્વરજી મ.સા. - પ્રેરણાતીર્થ, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી શીલરત્નસૂરીશ્વરજી મ.સા. - ઘાટલોડિયા, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ઉદયકીર્તિસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા. - નવરંગપુરા, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી મુક્તિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. - શાંતિનગર જૈન સંઘ, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી નિર્મલચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. - એલિસબ્રીજ, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી મુક્તિવલ્લભસૂરીશ્વરજી મ.સા. - આંબલી, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી સંયમબોધિસૂરીશ્વરજી મ.સા. - સાબરમતી, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી અજયસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા. - જોધપુર-સેટેલાઈટ, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી જગતચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. - કૃષ્ણનગર, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. - મણિનગર, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી નયવર્ધનસૂરીશ્વરજી મ.સા. - વસ્ત્રાપુર, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ઈન્દ્રસેનસૂરીશ્વરજી મ.સા. - શ્રી મેરુધામ, અમિયાપુર
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ડૉ. પ્રકાશચંદ્રજી મ.સા. - નારણપુરા, અમદાવાદ
 પૂજ્ય આચાર્યશ્રી મૂલચંદજી સ્વામી - ગેલડા (કચ્છ)
 પૂજ્ય મુનિશ્રી સુધાસાગરજી - ચાંદખેડી (રાજસ્થાન)
 પૂજ્ય મુનિશ્રી વિશ્વાસસાગરજી - પાવાગઢ (ગુજરાત)

પૂજ્ય મુનિશ્રી અમિતસાગરજી - ઉદેપુર (રાજસ્થાન)
 પૂજ્ય મુનિશ્રી પ્રણામસાગરજી - સમેતશિખરજી (ઝારખંડ)
 પૂજ્ય મુનિશ્રી પુણ્યસાગરજી - સમેતશિખરજી (ઝારખંડ)
 પૂજ્ય મુનિશ્રી સુયશગુપ્તજી ભોજ (કર્ણાટક)
 પૂજ્ય મુનિશ્રી ચંદ્રગુપ્તજી - ભોજ (કર્ણાટક)
 પૂજ્ય નમ્રમુનિ મહારાજ - પડઘા (મહારાષ્ટ્ર)
 પૂજ્ય અપૂર્વમુનિ મ.સા. - વિજયનગર, અમદાવાદ
 પૂજ્ય રાજેન્દ્રમુનિ મ.સા. - ઈટોલા (જિ. વડોદરા)
 પૂજ્ય સરદારમુનિ મ.સા. - સોલા, અમદાવાદ
 પૂજ્ય પારસમુનિ મ.સા. - ઘાટકોપર હિંગવાલા લેન (મુંબઈ)
 પૂજ્ય ધીરજમુનિ મ.સા. - રાજકોટ
 પૂજ્ય આર્યિકાશ્રી જ્ઞાનમતિ માતાજી - દિલ્હી
 પૂજ્ય આર્યિકાશ્રી શુભમતિ માતાજી - ઈડર (ગુજરાત)
 પૂજ્ય આર્યિકાશ્રી પૂર્ણમતિ માતાજી - શાહપુર (મ.પ્ર.)

= સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો =

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :-

પૂજ્યશ્રી સ્મૃતિફંડ :	(૧) શ્રી જયંતભાઈ શાહ, મુંબઈ હસ્તે : શ્રી પરાગભાઈ શાહ	રૂા. ૨,૦૦,૦૦૦/-
મેડિકલ સહાય :	(૧) શ્રી દિનેશચંદ્ર એસ. બાવીશી, રાજકોટ (આંખના ઓપરેશન)	રૂા. ૮૦,૦૦૦/-
સાધારણ :	(૧) શ્રી વિમલા ટી. સાવલા, મુંબઈ	રૂા. ૨૦,૦૦૦/-
ભોજનાલય :	(૧) શ્રી મિહિરભાઈ કે. ખંધાર, અમદાવાદ હસ્તે : શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ ગોસલિયા	રૂા. ૧૧,૦૦૦/-

વૈરાગ્ય સમાચાર

(૧) અમદાવાદ : પરમ શ્રદ્ધેય પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના બાળપણના અને સ્કૂલના મિત્ર અને આપણી સંસ્થામાં લગભગ પંદર વર્ષ દરમિયાન સાધના અને સેવામાં સક્રિય ભાગ લેનાર સ્વ. શ્રી રમેશભાઈ વનેચંદ મહેતાના ધર્મપત્ની સુશ્રાવિકા શ્રી ચંદ્રાબેન રમેશભાઈ મહેતાનું તા. ૧૧-૦૮-૨૦૨૧ ના રોજ ૭૯ વર્ષની વયે શાંતિપૂર્વક દેહાવસાન થયું છે.

તેઓનું મૂળ વતન અમદાવાદ હતું અને બાળપણથી જ કુટુંબના વારસામાં મળેલા જૈનધર્મના સુસંસ્કારોથી શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના ધર્મ પ્રત્યે તેમની શ્રદ્ધા અને આચરણ જીવનમાં વણાઈ ગયેલા. જીવનના અંતિમ દિવસો સુધી તેઓ નિયમિતપણે ઉપાશ્રયે જતા અને સામાયિક, પ્રોષધ આદિ ધર્મઆરાધના તેમજ મહાસતીજીની સેવા ઉત્સાહપૂર્વક કરતા હતા.

લગભગ છેલ્લા ૩૦ થી વધુ વર્ષથી શ્રી ચંદ્રાબેન આપણી સંસ્થામાં

અવારનવાર પધારીને ભક્તિ-સત્સંગનો અને medical camp માં સેવાનો લાભ લેતા હતા અને આ પ્રશસ્ત પ્રવૃત્તિનો પ્રભાવ તેમના સેવાભાવી, શાંત અને સરળ સ્વભાવી, અલ્પભાષી આદિ ગુણોમાં સ્પષ્ટપણે જોવામાં આવતો.

સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

(૨) ચોરીવાડ : આપણી સંસ્થાના સ્થાપનાકાળથી જ પૂજ્ય સાહેબજીના પરિચયમાં આવેલા અને પૂજ્યશ્રીને સમર્પિત એવા ચોરીવાડ (સાબરકાંઠા) ના શ્રી મનુભાઈ પુરાણીના ધર્મપત્નીશ્રી હંસાબેન મનુભાઈ પુરાણીનું ૬૯ વર્ષની ઉંમરે ટૂંકી માંદગી બાદ તા. ૨૦-૦૮-૨૦૨૧ ના રોજ દેહાવસાન થયું છે. દેહાવસાન પહેલા તેઓએ સૌને ખમાવ્યા હતા અને પ્રભુસ્મરણપૂર્વક શાંતિથી દેહત્યાગ કર્યો છે.

હંસાબેન ખૂબજ હળુકર્મી, ભદ્ર પરિણામી, પ્રેમાળ, લાગણીશીલ, પરોપકારી અને સુસંસ્કારી હતા. સાધુસંતોની તેઓએ ખૂબ પ્રેમપૂર્વક સેવાઓ કરી છે. તેઓના આંગણેથી કોઈ ભૂખ્યું જતું નહીં. સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના સંતો, પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી, પૂજ્ય કનુદાદા, પૂજ્યશ્રી ‘જયપ્રભુ’ સ્વામી આદિ અનેક સંતોની સેવાનો લાભ તેઓને અવારનવાર સાંપડ્યો હતો. દરેક સંતોની સેવા તેઓએ ખૂબ ઉત્સાહભાવથી અને પ્રેમપૂર્વક કરી હતી. તેમાં પણ પૂજ્યશ્રી ‘જયપ્રભુ’ સ્વામીની સેવાનો લાભ સતત ૩૫ દિવસ સુધી એક વખત અને નવ દિવસ સુધી બે વાર મળેલ. દરેક સંતોનો તેમના પર ખૂબ રાજીપો હતો. તેમની આતિથ્યભાવનાની સુવાસ ચારે બાજુ ફેલાયેલી હતી, જેનો ખ્યાલ તેમની ગેરહાજરીમાં તેઓને સતત શ્રદ્ધાંજલિ આપવા આવનારા લોકોના પ્રવાહ પરથી આવે છે. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે તેવી કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

સ્વાસ્થ્યનો હોલિસ્ટિક એપ્રોચ પાન નંબર - ૧૪ પરથી ચાલુ...

આધ્યાત્મિક સ્વાસ્થ્યના સૂત્રો

(૧) હંમેશાં આત્મનિરીક્ષણ કરો (૨) રોજ ૨૦ મિનિટ ધ્યાન કરો. (૩) રોજ ઓછામાં ઓછું ૧૫ મિનિટ સ્વાધ્યાય કરો અથવા કંઈક સારું સાંભળો. (૪) આખા દિવસમાં થોડો સમય પ્રકૃતિ સાથે વિતાવો.

આ બધું કરવાથી માણસ તનથી, મનથી, ભાવથી અને આત્માથી સ્વસ્થ રહી શકશે. આ ચારમાંથી કોઈ પણ એક સ્વાસ્થ્ય બગડે છે તો તેની અસર બીજા તબક્કા ઉપર થયા વિના નથી રહેતી. કારણ કે આપણું અસ્તિત્વ સમગ્રાત્મક છે, અખંડ છે અને એટલે તનની અસર મન ઉપર અને ભાવ ઉપર થાય છે. મનની અસર તન ઉપર અને ભાવ ઉપર થાય છે. ભાવોની અસર શરીર ઉપર, મન ઉપર અને આત્મા ઉપર થાય છે.

તો ચાલો, આપણે અસ્તિત્વના આ ચારેય સ્તરોને સંપૂર્ણ રીતે સ્વસ્થ રાખવા પ્રયત્નશીલ બનીએ, સ્વાસ્થ્યના આ સમગ્ર દૃષ્ટિકોણને આજની ભાષામાં હોલિસ્ટિક એપ્રોચ કહે છે.

હું આશા અને વિશ્વાસ કરું કે આજની ભાગદોડ ભરેલી જિંદગીમાં માણસે પોતાની જાત સાથે બેસીને પોતાની જાત પ્રત્યે વિચારવું પડશે, પોતાના જીવન પ્રત્યે વિચારવું પડશે, પોતાના આરોગ્ય પ્રત્યે વિચારવું પડશે અને પોતાના આત્મિક વિકાસ પ્રત્યે વિચારવું પડશે. કોરોના આક્રમણના અનુભવ પછીનો આ સમય આડેઘડ જીવવાનો જરા પણ નથી. આ સમય બહુ સાવધાન રહીને, સજાગ રહીને અને યોજનાપૂર્વક આયોજન કરીને જીવવાનો સમય છે. સત્પુરુષોનું યોગબળ આપણને સૌને સર્વ રીતે નિરામય રહેવાની પ્રેરણા પૂરી પાડે અને આપણે એ દિશામાં જાગૃત બનીએ એવી સદ્ભાવના સાથે વિરમું છું.

ભક્તિ

(હરિગીત)

હે પ્રભુ ! સાચું કહું, તુજ ભક્તિ છે નૌકાસમી,
સાયો જ છે આધાર જીવને, ક્લેશરૂપ ભવજલમહીં;
શુભભાવથી એ લઈ જતી, શુદ્ધભાવમાં જીવને અતિ,
સ્થિરતા કરાવી આત્મમાં એ, આત્મલક્ષ્મી અર્પતી.
ભક્તિ એ તો શક્તિ પણ છે, સેતુ સમી જે જોડતી,
આત્મને પરમાત્મ સાથે, પરમ ભક્તિ અર્પતી;
ઉત્કૃષ્ટ છે જે માર્ગ સૌથી, ભક્તિનો એ માર્ગ છે,
બોધે પરમગુરુ એમ કે, એ તો ધુરંધર માર્ગ છે.
હેતુ છે એ જ્ઞાનનો ને જ્ઞાન હેતુ મોક્ષનો,
તેથી કરી આરાધવી તે, જાણી હેતુ મોક્ષનો;
ભક્તજન માંગે ન મુક્તિ, માંગતા ભક્તિ અતિ,
તે ભક્તિ પણ મળતી જનોને, પૂર્વના ઋણબંધથી.
દેહધારી દિવ્યમૂર્તિને કરી વંદન અતિ,
આરાધવી તે ભક્તિ લયથી, ભાવ ને શક્તિ થકી;
પૂર્ણતાને પામવાને યોગ્ય ત્યારે એ થતી,
તૃણ માત્રની પણ યાચના, પ્રભુ પાસ જ્યારે નહીં થતી.
ભક્તિ થકી ટળે માનને, સ્વચ્છંદ ટળે જીવનો અતિ,
મનતાપ, ઉતાપ તમામ ટાળે, તરુકલ્પ છે એ તો અતિ;
ચિત્તને સુસ્થિર કરતો, માર્ગ છે એ સરળ અતિ,
સ્વચ્છંદનો કરી નાશ એ તો, દુર્ગતિને ટાળતી.
મુક્તિ થકી દુર્લભ કહી જે, તે ભક્તિ છે સુગમ અતિ,
સત્પુરુષના ચરણે રહીને, થાય જો તે ભાગ્યથી;
ક્ષણવારમાં તે મોક્ષ દેતી, એવી જ્ઞાનીએ કથી,
સર્વોપરિ એ માર્ગ છે, તે ભક્તિ છે મંગલ અતિ.

- પૂર્ણિમાબેન શાહ

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883

Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal Regd. No. : L-5-131-309/2021-2023
issued by SSP Ahmedabad Valid upto 31-12-2023 - Publication Date 15th of every month

રાજરાજેશ્વર

બહુ પુણ્ય કેરા પુંજથી, શુભ દેહ માનવનો મળ્યો,
તે દેહને સાર્થક કર્યો, નરવીર એવો અહીં થયો;
લક્ષ્મી અને અધિકાર વચ્ચે, જળકમળવત્ એ રહ્યો,
સુખ ટાળીને સુખ પ્રાપ્ત કીધું, રાજરાજેશ્વર થયો.

આ પુરુષરત્નને પામીને, ઘરણી બની ગઈ ધન્ય અહો !
કલિકાળનું શાસન ડગ્યું ને પ્રાણ ધર્મમાં સંચર્યો;
સંવેગને મળ્યો વેગને વૈરાગ્યનો રંગ ઉમટ્યો,
શાસન બન્યું નિર્મળ અને દર્શન તણો આગ્રહ ઘટ્યો.

અતિ પ્રતિભાવંત પુરુષનો, થયો જોગ દુષ્કાળમાં,
અહો ! ભાગ્ય જગ્યાં ભવ્યજીવોના, સાચો રાહબર સાંપડ્યો;
દૃષ્ટિતણી વિશાળતા, ને હૃદયની અતિ સૌમ્યતા,
મહા સંતોના અનુપમ ગુણોનો, સાચો સંગમ અહીં થયો.

મુરઝાયેલી શ્રુતવલ્લેરી, નવપલ્લવિત થઈ અહો !
ગુરુભક્તિમાં નવી શક્તિ આવી, તત્ત્વનો નિર્ણય થયો;
ધર્મ તેના શુદ્ધ વસ્તુધર્મ રૂપે પરિણમ્યો,
અખંડ એવો મોક્ષમાર્ગ તે વિશ્વમાં વ્યાપી રહ્યો.

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી ઘાતા

૧

‘દિવ્યધ્વનિ’ સપ્ટેમ્બર - ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ
ડૉ. પ્રદીપકુમાર તલકચંદ કોટડિયા તથા શ્રીમતી કાંતાબેન પ્રદીપકુમાર કોટડિયા પરિવાર, હિંમતનગર
હસ્તે : શ્રી ઊપીનભાઈ કોટડિયા

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

૨

‘દિવ્યધ્વનિ’ સપ્ટેમ્બર - ૨૦૨૧ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ
સ્વ. શ્રી હરિલાલ મોહનલાલ શાહ, સ્વ. કાંતાબેન હરિલાલ શાહ તથા સ્વ. ભરતભાઈ હરિલાલ શાહના સ્મરણાર્થે
હસ્તે : શ્રી મુકુલભાઈ તથા શ્રી હેમાંગભાઈ શાહ પરિવાર, અમદાવાદ

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ ‘જ્ઞાનદાન’ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of

Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).

Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,